

הקדמה לרבינו משה בר מיימון ז"ל נוסדר זרעים

התקבצו חכמים ועמו על עמרכם. כי זכר טוב אזכרכם. לכו כנים שמעו לי יראת ה' אלמרכם. שמעו שמעו אלי ואכלו טוב. ותהיה נפשכם כגן רחוב. מי האיש החפץ תיים אוהב ימים לראות טוב. אשר לא העלה עליו אף [כ] מלך גדול ולא שחת תחתיו ולא [כ] השיתותו משיאיו ולא היה מספוחיו. וישם על לבו אשר לא יתגבל בפת בג המלך וביין משתיו. יסוד הנה אל סבתי אשר סבתתי. ואל ייני אשר נסבתתי. ואל שולחתי אשר עיבותי. לכו לחמו בלחמי ושרתו ביין סככותי. והנה בו סלח פרי מגדים חדשים גם ישנים. ויין הרקק עסיס הרמונים. דובב שפתי ישנים. והוא תרומת ייני. וראשית כל דגני. מרשתי וכן גרני. וייני מכוס קרן בן שמן. והוא סלח לחם אכירם כל אכיליו חלק וישן. ופעמו כמסע לשד השמן. אכלו משמנים ושחו ממתיקים בני. אכלו רעים שחו ושכרו נבוכי. זה השלחן אשר לפני אדני. והוא פירוש המטבח אשר שגנו אבותיכם. ובאר הגדרות אשר גדרו הרועים מנהלי עלתיכם. ועקרי היסודות אשר המה יסודותיכם. והסמננות והגדרות והתקנות אשר תקנו בעלי גבורותיכם. מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם. והנה הוא כמגדל דוד עומד על תליו. אף המגן תלוי עליו. עם כל כלי מלחמת הגבורים. כל שלש הגבורים. אני מושה בן מיימון הספרדי בניתינו. ומי שהתלמד משיחיתו. ומספיר התוספתא יסרתיתו. ובפוך ספרא רבצתינו. ומוהב ספרי פתחיתו. ובדברי הגאונים סככותיו. ובכסף הצרוף וקתייתו. ובמעבה לבי יצקתינו. והנה הוא ככרס חמר ונפע ששעושים נפעתינו. ויומי וילי נצרתיתו. ולרדעים השקיתיתו. עד אשר נצניו גמלו. ואשכולותיו בשלו. וכל הסדר פתח. וכל עץ בו פורה. והירודים נתנו ריח. פתחתי את שערי ולא נעלתינו. ויומם וילילה לא סגרתיתו. ולכל ישר ונבר שספתיתו. ומנחת אל התלמידים שלחתינו. והגני אסרתיתו. על כל אשר פלגן מעתיק. ליושבים לפני ה' יהיה לאכול לשבעה ולמכמה עתיק. :

הר סיני שהתורה נדרשת בהם. ובאותם הימים שהוציאו יש דברים שלא נפלה בהן מחלוקת אבל הכימי עליהם ויש מהם מה שנפלה בו מחלוקת בין שתי דעות זה אומר ככה וזה אומר ככה וזה סובר כפרא ונתחוקקה לדעתו וזה סובר כפרא ונתחוקקה לדעתו כי מרות ההיקש שעל דרך התוכרת יקרה בסברותיהם המקרה הזה וכשהיתה נופלת המחלוקת היו הולכים אחרי הרוב כמו שנאמר אחרי רבים להטות (שמות כג) :

ודע שהנבואה אינה מועילה בפירושי התורה בהוצאת ענפי המצות בשלש עשרה מרות אבל ימה שיעשה יהושע ופנחס בענין העינו והסברא הוא שיעשה רבינא ורב אשי. אבל יתרון הנביא ופעלו במצוה אם תשאל עליו הוא חי נפשי מן העיקרים הגדולים העצומים שעליו משען הדת ויסודה. ואני רואה שזה המקום ראוי לבאר בו העיקר הזה. ואי אפשר אלא אחרי אשר נחלק מענת התיחש הנביאים לנבואה ובמה תצדק הנבואה שזה כמו כן עיקר גדול. וכבר שגו בו כל המון האדם גם מתי מספר מדועיהם שהם מרמזים בנפשם שהנבואה לא התקיים לכל המתחיש אליה עד עשותו אות מופלא כגון אות מאותות משה רבינו ז"ל וישנה מנהג כמו שעשה אליהו זכור לטוב בהחיותו בן האשה האלמנה (מלכים א' י) או כמו שנודע לכל אדם מאותות אלישע עליו השלום. וזה אינו עיקר אמת שכל מה שעשו אליהו ואלישע וזולתם מהנביאים מאותות לא עשאו כדי לקיים נבואתם שהנבואה כבר נתקיימה להם קודם לכן. אבל עשו האותות ההם לצרכיהם ולרוב קרבתם אל הקב"ה השלים תפצם כמו שהבטיח הצדיקים ותגור אומר ויקם לך (חזקוני) אבל התקיים הנבואה במה שנפטר בדבר שהחלונו לדבר בו. ואומר להחלה שעיקר דתנו בענין הנבואה על מה שאמר. והוא שהמתחשים לנבואה נחלקים בתחלה לשני חלקים מתנבא בשם עבודת כוכבים או מתנבא בשם. ונבואת עבודת כוכבים תחלק לשני חלקים :

החלק הראשון שיקום נביא ויאמר כוכב פלוני נתן עלי רווח ואמר לי עבוד אותי בכך או כרא אליו בכך ואענך. וכן אם יקרא בני איש לעבוד לבעל או לדמות את הדמותים ויאמר (הדמות) הודיעני בכך והגיד לי כך וצוה עלי לצוות בעבודתו על ענין פלוני. כמו שהיו עושין נביאי הבעל ונביאי האשרה (מלכים א' י) :

והחלק השני שאמר היה אלי דבר השם לעבוד הבעל הפלוני או להודיע כה [ז] מלאכת השמים הפלוני לענין פלוני. ויגיד להם ענין מעניני העבודות והפעלים שעושים אותם עובדי העבודה ההיא כמו שנתסדר אצלנו בתורה. וגם זה מתנבא בשם עבודת כוכבים שזה השם כולל מי שאמר שהיא בעצמה צוה לעבוד אותה. או מי שאמר שהקב"ה צוה לעבוד שום דבר מהם. וכשנשמע מן המתחיש בנבואה את משני הדעות האלה והעיון עליו עדים כפי שנאמר בתורה דינו שיהרג בחנק. כמו שאמר הקב"ה (דברים יג) והנביא הוא או חולם החלום הוא יומת. ואין לנו להביט להתיחס לנבואה ולא נבקש ממנו אות ואילו יעשה מן האותות והמופתים לקיים לו הנבואה מה שלא שמענו מופלאים כהם יתקן. ואין להביט לאותותיו שפעם קיום האותות ההם הוא שאמר הכתוב (ס) כי כנסת ה' אליהם אתכם. ועוד ואומר הכתוב עדותו יותר נאמן מעד העין שהוא רואה אותותיו שכבר נתבאר כמופת אצל בעלי השכל שאין לכבד ולעבוד זולתי האחד הממציא כל הנמצאים והמתאחד במכלל השלמות. והנהנבא בשם יחלק גם כן לשני חלקים :

החלק הראשון שיתנבא בשם האל ויקרא החמון להאמין בו ויצוה על עבודתו ויאמר שהקב"ה הוסיף במצות מצוה או גרע מצוה מכלל המצות שאסף אותם ספר התורה. ואין הפרש בין שיוסיף ויגרע על הפסוק ובין שיוסיף ויגרע על הפירוש המבולב. וענין שיוסיף או יגרע מן הכתוב כגון שיאמר שהקב"ה אמר אלי כי הערלה היא שתי שנים ואחר שתי שנים מותר לאכול הפירות הנמועות. או שיאמר הקב"ה אמר אלי שהערלה אסור לאכול אותה ד' שנים חלק מה שאמר הקב"ה (ויקרא ט) שלש שנים יהיה לכם ערלים וכרומה לו. או ישנה בקבלה מלום ואפילו יסייענו פשט הכתוב. כגון שיאמר שזה האמור בתורה (דברים כה) וקצותה את כפה הוא כריתת יד באמת ואינו קנס המבייש כמו שבא בקבלה ויסמוך הדבר ההוא לנבואה ויאמר שהקב"ה אמר לי שזו המצוה שאמר וקצותה את כפה הוא כפשוטו גם זה יתור

דע כי כל מצוה שנתן הקב"ה למשה רבינו ע"ה נתנה לו בפירושה. היה אומר לו המצוה ואחר כך אומר לו פירושה וענינה. וכל מה שהוא כולל ספר התורה. וענין למורו לישראל היה כפי שאומר (עירובין פ"ג דף נד) היה משה נכנס באהלו ונכנס אליו בתחלה אהרן ומשה היה אומר לו המצוה הנתונה לו פעם אחת ולימדרו פירושה ויסתלק אהרן ויחזור לימון משה רבינו ונכנסו אחריו אלעזר ואיתמר בניו והיה משה אומר להם מה שאמר לאהרן ויסתלקו וישב האחד לשמאל משה רבינו והשני לימין אהרן ואחרי כן יבאו שבעים וקנים וילמד משה כמו שלמד לאהרן ובניו ואחרי כן יבאו הדבוקן וכל מבקש ה' וישם לפניו המצוה ההיא עד ישמעו הכל מפיו. נמצא אהרן שומע המצוה ההיא (כפי משה) ד' פעמים ובניו ג' פעמים והוקנים שני פעמים ושאר העם פעם אחת. ויסתלק משה וחזר אהרן לפרש המצוה ההיא אשר למד ששמע מפי משה ד' פעמים כמו שאמרנו על כל הנמצאים ויסתלק אהרן מאתם אחרי ששמעו המצוה בניו ד' פעמים ג' מפי משה ואחד כפי אהרן. וחזרוני אלעזר ואיתמר אחרי שנסתלק אהרן ללמד המצוה ההיא לכל העם הנמצאים ונתלקו מללמד. ונמצאו שבעים הוקנים שומעים המצוה ארבעה פעמים שהם מפי משה ואחת מפי אהרן ואחת מפי אלעזר ואיתמר. וחזרוני הוקנים גם הם אחר כן להורות המצוה להמון פ"א נמצאו כל הקהל שומעים המצוה ההיא ארבעה פעמים פעם מפי משה ופעם מפי אהרן ושלישית כפי בניו ורביעית מפי הוקנים. ואחרי (כ) היו כל העם הולכים ללמד איש לאחיו מה ששמעו מפי משה וכותבים המצוה ההיא במגלות וישמטו השירים על כל ישראל ללמוד ולהגות עד שירעו בנרסא המצוה ההיא ויגדלו לקרותה ואח"כ ילמדו פירושי המצוה ההיא הנתונה מאת השם. והפירוש ההוא היה כולל ענינים והיו כותבים המצוה ולומדים על פה הקבלה. וכן אמרו רבותינו ז"ל בבריייתא (נמ"כ) וידבר ה' אל משה בהר סיני מה תלמוד לוטר בהר סיני והלא כל התורה כולה נאמרה מסיני. אלא לומר לך מה שמשה נאמרה בכלליה ובפרטיה ודקדוקיה מסיני אף כל המצות נאמרו כלליהן ופרטיהן ודקדוקיהן מסיני. והנה לך משל שהקב"ה אמר למשה בסכות השבו שבעה ימים (ויקרא כג) אחר כן הודיע שהסוכה הואת תונה על הכורים לא על הנקבות ושאר החולים חייבין בה ולא הולכי דרך. ושלא יהיה סוכה אלא בצמח הארץ ולא יסכננה בצמר ולא במשי ולא בכלים אפילו כאשר תצמח הארץ. כגון הבסכות והכרים והבגדים. והודיע שהאכילה והשתיה והשינה בה כל שבעה חובה. ושלא יהיה בחללה פחות משבעה טפחים אורך על שבעה טפחים רוחב. ושלא יהיה גובה הסוכה פחות מעשרה טפחים. וכאשר ברא הנביא ע"ה נתנה לו המצוה הזאת ופירושה וכן משה מאות ושלוש עשרה מצות הם ופירושה. המצות בכתב והפירוש על פה. ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדיש בר"ח שבט הקהיל את העם ואמר להם הגיע זמן מותי ואם יש בכס מי ששמע הלכה ושבתה יבא וישאלני ואבאר אותה וכל מי שנסתפקה עליו שאלה יבא ואפרשנה לו כמו שנאמר (דברים ה) הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר. וכן אמרו חכמים בספרי (פ' דברים) כל ששבת הלכה אחת יבא וישנה וכל שיש לו לפרש יבא ויפירש. ולקחו מפיו שרור ההלכות ולמדו הפירושים כל הזמן ההוא שהוא מר"ח שבט עד שבעה באדר. וכשהיה לפני מותו החל לכתוב התורה בספרים וכתב י"ג ספרי תורה גוילים כולם מבי"ת בראשית עד למ"ד לעיני כל ישראל (צ"ב פ"ק דף טו) ג' ונתן ספר לכל שבט ושבת להתנהג בו וללכת בחוקותיו והספר היו"ג נתנו ללוים ואמר להם לקוח את ספר התורה הזה (דברים לה) אח"כ עלה אל ההר בחצי היום השביעי (ספרי פ' לוינו) לחדש אדר (מגילה דף יג) כפי אשר דקדקה הקבלה. והיה המקרה ההוא אשר קרה מות בעינינו בשביל שחסרנו ופקרנו אותו וחיים לו לכבוד המעלה שעלה אליה וכן אמרו ע"ה (ספרי דף יג) משה רבינו לא מת אלא עלה ומשמש במרום והדברים באלו הענינים ארוכים מאד ואין זה מקומם. וכאשר מת ע"ה אחר שנתחיל ליהושע מה שנאצל עליו מן הפירוש והחכים והתבונן בו יהושע ואנשי דורו. וכל מה שקבל משה הוא או אחד מן הוקנים אין לדבר עליו ולא נפלה בו מחלוקת. ומי שלא שמע בו פירוש מפי הנביא ע"ה מן הענינים המשתרנים מהם הוציא דינם בסברות במדות השלש עשרה הנתונות על

[6] ז"ל של מלך (כ"ח). וחס ספרי וכו' שדרה ר"ל על הכתוב וכל עלים מלך גדול (קלס פ' יד). [7] נדפסיתם ספרי וכו' נד"ז. [8] לפני ליהא. רי"ב. [9] נדפסיתם ספרי. בחנק

הקדמה להרמב"ם מסדר זרעים

בחנך שהוא נביא שקר והוא סומך אל הקב"ה מה שלא אמר לו, ואין להביט גם בזה לאות ולמפת שהרי הנביא אשר ה' הלאה כל מתי העולם באותותיו והכנים בלבבנו להצדיקו ולהאמין בו כמו שאמר הכתוב (סמות יט) וגם כך יאמינו לעולם הוא הגיד לנו בשם הקב"ה שלא תבא מאת הבורא תורה אחרת מלבד זאת והוא מה שאמר (דברים ז) לא בשמים היא, ואמר בפוך ובלבבך לעשותו, וענין בפוך המצוה הידוע על פה, וענין בלבבך הסברות שהוציאו בעיון שהוא מכלל הכחות הנמשכות אל הלב, והזהירו גם כן מלהוסיף בהם ולגרוע מהם כמו שנא' (סס ג) לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו, ועל כן אמרו ע"ה (מגילה ק"ז ב) אין נביא רשאי להרשי דבר מעתה, ואחר שידענו שמענתו מענת שקר על הקב"ה וסמך לו מה שלא דבר לו נתחייב להורגו כמו שאמר הכתוב (דברים יח) והנביא אשר יזיר וגו' ומת הנביא ההוא:

וההלך השני בענין הנביא כגון שיקרא לבני אדם לעבוד את השם ויצוה על מצותו ויהיה מספור התורה בלי תוספת ומגרעת כמו

שאמר הנביא מסיים הנביאים (מלאכי ג) וכרו תורת משה עבדי ויבמתי למי שיעשנה בגמולות טובות ויהיה לכל העובר עליה בעונש כמו שעשה ישעיה ירמיה יחזקאל וזולתם ויצוה בצווים ויאסור איסורים בדבר שאינו מן התורה כגון שיאמר לחמו על עיר פלוגית או עם אומה פלוגית עתה כמו שצוה שמואל לשאל להלחם בעמלק (שמואל א טו), או ימנע מלהרוג כמו שמנע אלישע ליהרום מהרגו חיל ארם הנכנס לשומרון כפי הענין הנודע (מלכים יג) וכמו שמנע ישעיה מלהביא המים מבית לחמה וכמו שמנע ירמיה את ישראל מללכת ב' לארץ ישראל, וכדומה לענין זה, ובשביל זה כשיספיק הנביא מנעת נבואה ולא יסמך אותה לעבודת כוכבים ולא יוסף בתורה ולא יגרע ממנה אבל יאמר דברים אחרים כמו שספרנו נצטרך אז לכוון אותו כדי שיתבאר לנו עדותו שכל מי שנתקיימה ערות נבואתו ראוי לעשות כל מה שיצוה מדבר קטן ועד גדול, וכל העובר על צווי מצותיו חייב מיתה בידי שמים כמו שאמר הקב"ה במי שעובר על צווי הנביא (דברים יח) אנכי אדרוש מעמו, ואם לא תתקיים עדותו יומת בחנך, וקיום עדות הנביא יהיה כפי שאניד, כשיהיה שם אדם לנבואה כמו שבארנו ויהיה הגון לה כפון שיהיה מאנשי החכמה והאמונה והניירות והשכל ונועם המדות כאשר העיקר אצלנו שאין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר (שם ק"ז ב), ויתרונות רבות בזה הענין אי אפשר לכנס אותם יחד והיבור בהם והראיה על כל אחת מהם בפסוקים מספרי התורה ובדברי נביאים ויצטרך לענין הזה ספר בפני עצמו ואולי השם יסייענו עליו עם מה שראוי להתחבר לענין ההוא, וכדויות המתנבא הגון לנבואה כפי מה שראוי נאמר לו הכשרות בענינים יודעים והגד לנו דברים מאשר למדך הקב"ה ויגיד ויבמתי ואם יתקיימו יעדויו כולם אז נדע שכל נבואתו אמת, ואם ישקר בה או נפל אחד מדבריו ואפי' דבר קטן נדע שהוא נביא שקר, וזה כתוב בתורה בענין הבחינה הזאת (ס) וכי תאמר בלבבך איכה נדע [את] הדבר אשר לא דברו ה' אשר ידבר הנביא בשם ה' ולא יהיה הדבר ולא יבוא, וכשיצדק לנו בהבטחה אתה או בשמים אין לנו להאמין בו ולומר שנבואתו אמת אבל יהיה ענינו תלוי עד ירכו מופתיו האמתים בכל אשר ידבר בשם ה' פעם אחר פעם ועל כן [אמר] בענין שמואל כשנתפרסם ונתברר כי כל מה שידבר בא יבא [כמו שנאמר] (שמואל א ג) וידע כל ישראל וגו' כי נאמן שמואל לנביא לה', ולא היה מתחורש אצלם דבר שלא היו שואלים עליו ג' לנביאים בכל עניניהם ולולי זה לא בא שאל לשמואל (סס) בעד אבידה שאבדה ממנו בהתלהל ענינו, ואין ספק שהרבר כך, כי הקב"ה הקים לנו נביאים חלף הוכרי שמים והמעוננים והקוסמים כדי שישאלם בכללים ובפרטים ז' ויודיענו בכל הדברים הנאמנים מהא כי שנינו הקוסמים הם דברים שאפשר שיתקיימו ואפשר שלא יתקיימו כמו שנא' (דברים יח) כי הגוים [האלה] אשר אתה יורש וגו' נביא קורבן מאחריך כמוני וגו', ובשביל ענינים אלו היו קוראים שם הנביא רואה כי היה רואה העתידות קודם היותם כמו שאמר (שמואל א ס) כי לנביא היום יקרא לפנים הרואה ופן יחשוב הושב ואמר אם בקיום הודעת הדרושים והעתידות תתקיים הנבואה למוען אותה הנה כל הקוסמים והוכרי שמים ובעלי הכחות הנפשיות יכולין למוען מענת נבואה שאנו רואים אותם עין בעין כל היום מגידים מה שעתידי להיות, וזה הי נפשי פרק גדול וראוי לבאר אותו כדי שיתבאר להבין דברי המתנבא בשם אלהים ודברי בעלי הכחות, ואני אומר שהקוסמים והוכרי שמים ואנשי החבורה היא יגידו העתידות ההיות אבל יצדק קצתם וישקר קצתם בדברה וזה הדבר אנו רואים [אותו] תמיד ויסכימו עליו ג"כ אנשי המלאכה היא ואותותם לא ינכרו, אבל יתרון כל איש מהם על חבירו בהיות כל שקרי איש אחד פחות משקרי זולתו אך שיצדקו בכל דקדוקו העתידות זה אי אפשר להיות, ובעלי הכחות האלו לא יכנו נפשם ולא יתהללו שיצדקו בכל חלקי הדברים אבל אוכרים שואת השנה יהיה בצורתו ושלא ייר גשם כלל ונמצא שיהיה ביר גשם כעמ, או יאמר שמתיר ירד גשם ונמצא שירד ליום שלישי וכדומה לו וזה הדבר יקרה לו כשיהיה בקי מאד מן הידועים בשם אשר דברו עליהם בספרים וזה ענין דברי ישעיהו לבלב (סעיהו מו) יעמדו נא וישיעך הוכרי שמים החוים

בכוכבים מודיעים לחדשים וגו' ואמרו רבותינו מאשר ולא כל אשר ואין מועד הנביאים והבטחתם כן אבל יצדק הכל עד מלה אחרונה ולא יפול דבר מדבריהם לא קטן ולא גדול כל ימי עולם בכל אשר ידבר בו בשם האל, ועל כן כשישוב ריקם דבר מדבריו נדע שקרו, והוא מה שאמר (מ"ב י) כי לא יפול מדבר ה' ארצה, ולענין זה רמז ירמיהו בתולמים שיצדקו במראיתם שהיו מודיעים מה שיראו להם החלומות על דרך הנבואה והיה מוכיחם ומשחית מענותם באמרו (ירמיה כג) הנביא אשר אתו הלום וספר תלום ואשר דברי אתו ידבר מן אמת מה לתבן את הבר נאם ה', ופירשו החכמים הענין הזה שהנבואה היא ברורה ואין בה תערובת מן הדב כמו הכר הסבור מן התבן, והחלומות וכיוצא בהן מן הידועים רובם כוב כתבן שיש בו גרגורי המה, ואמרו (נדרים ק"ז ב) כשם שאי אפשר לבר בלא תבן כך אי אפשר לחלום בלא דברים במלים, ונשאר בכאן פרק גדול ראוי לנו לבארו, והוא שהנביא כשיתנבא בצרות ומאורעות לעם שהם חייבים כגון שיהיו ערעב או חרב או שתהפך ארצם או ירדו עליהם אבני אלגביש וכדומה לו ואחר כך לא יתקיים דבר מן הענין [ההוא] וירוחמו מן השמים ועמדו כל עניניהם בשלום ובשלוה, לא ידע בו כוב הנביא ואין ראוי לומר שהוא נביא שקר ושהיה חייב מיתה מפני שהקב"ה ניהם על הרעה ואפשר שעשו תשובה וסרו מנאצותם או יאחר נמולם הקב"ה בהחלטו והאריך אפו להם עד זמן אחר כמו שעשה לאהאב באמרו ע"י אליהו (מלכים א כ) לא אביא הרעה בימיו בניו אביא הרעה, או ירחם עליהם למען זכות שקדמו להם, ולא אמר על דבר כזה לא יהיה הדבר ולא יבוא, אבל אם הבטיח בבשרות טובות שיתחדשו לזמן קצוב ויאמר בשנה זו יהיה השכל ושלוח והיו בה מלחמות או יאמר שנה זו תהיה גשומה וברוכה ויהיה בה רעב ובצורת וכדומה לו, נדע שהוא נביא שקר ותתקיים ביטול מענתו ושקרו, ועל זה אמר הכתוב (דברים יח) בודון דברו הנביא לא תגור ממנו, ר"ל אל יפחדך ואל יבהילך מלהרוג אותו אמונתו וישרו והכמתו אחרי אשר מלאו לבו להעיד דבר גדול כזה ודבר סרה על השם יתברך, שהקב"ה כשיבטיח אומה בבשרות טובות על ידי נביא אי אפשר שיהיה כשישכח כדי שתתקיים נבואתו לבני אדם והוא מה שאמרו ע"ה (נדרים ק"ז ב) כל דבר שיצא מפי הקב"ה לטובה אפי' על הנאי אינו תזור בו, אבל ענין פחד יעקב אחר שהבטיחו הקב"ה בבשרות טובות כמו שנאמר (נדרים כח) והנה אנכי עמך ושמתוך בכל אשר תלך והיה מפחד פן ימות כמו שנאמר (סס ב) ויירא יעקב מאד ויציץ לו אמרו חכמים ז"ל בענין ההוא שיהיה מפחד מעון שמה יהיה גורם לו מיתה והוא מה שאמרו (נדרים ק"ז) קסבר שמה יגרום החטא, וזהו זה שהקב"ה בטיח בטובה ויגברו העונות ולא יתקיים הטוב ההוא ויש לדעת שענין זה אינו אלא בין הקב"ה ובין הנביא, אבל כשיאמר הקב"ה לנביא להבטיח בני אדם בבשרות טובה ומאמר מוחלם בלא תנאי ואחר כך לא יתקיים הטוב ההוא זה בטל ואי אפשר להיות, ובשביל שלא יהיה נשאר לנו מקום לקיים בו אמונת הנבואה והקב"ה נתן לנו בתורתו עיקר שהנביא נבטן כשיאמנו הבטחותיו, ואל העיקר הגדול הזה רמז ירמיהו במחלקתו עם תנניה בן עזור, מפני שירמיהו היה מתנבא לרעה ולמות ואומר שגבוכדנצר יגבר ויצליח ויחרוב בית המקדש ותנניה בן עזור היה מתנבא לטובה ולשוב כלי בית ה' לירושלים המובאים כהלה ואמר לו ירמיהו כשנתחבר עמו על דרך העקרים השמורים שם לא תתקיים נבואתו ולא יגבר נבוכדנצר וישבו כלי בית ה' כמו שאתה אומר אין זה הדבר מכחיש לנבואתי אולי הקב"ה ירחם עליכם אבל אם לא יתקיים דברך ולא ישובו כלי בית ה' בזה יתברר שנבואתך שקר ולא תתקיים לך נבואה עד יתקיימו המועדים המוכים שהבטחת בהם, והוא מה שאמר (ירמיה כח) אך שמע נא הדבר הזה אשר אנכי דובר באזניך ובאזני כל העם הנביאים אשר היו לפני ולפניך מן העולם וינבאו אל ארצות רבות ועל ממלכות גדולות למלחמה ולרעה ולדבר הנביא אשר ינבא לשלום רבות דבר הנביא יודע הנביא אשר שלחו ה' באמת, ר"ל בדבר הזה שהנביאים ההם המתנבאים לטוב ולרע לא נוכל לדעת מכל הדברים שהתנבאו לרע אם צדקו בעדותם או כזבו, אבל יודע אמונת דבריהם כשיבטיחו בטובה ותתקיים, ובשתתקיים נבואת הנביא ע"פ אשר יסדרנו ויצא לו שם כמו שמואל ואליהו וזולתם ה' לנביא ההוא יכולת לעשות בתורה דבר שלא יוכל כל בשר וזולתו לעשותו, והוא מה שאני אומר כשיצוה לבטל איזו מצוה מכל המצות מצוות עשה או יצוה לתת דבר אסור מצוות לא תעשה לפי שעה טובה עליו לשמוע לדברו ולעשות מצותו וכל העובר עליו חייב מיתה בידי שמים חוץ מעבודת כוכבים וזה מפורש לחכמים בתלמוד והוא מה שאמרו (מגלה ק"ז ב) בכל אם יאמר לך נביא עבדך על דברי תורה שמע לו חוץ מעבודת כוכבים אבל אם על תנאי שלא יעמוד הדבר ההוא לעד ולא יאמר כי הקב"ה צוה לבטל המצוה ההוא כל ימי עולם אבל יצוה לבטל המצוה לטובה לצורך שעה, והנביא בעצמו כשיאמרו בצוהו לעבור על מצוה מכל המצוות אשר צוה ה' אותה על ידי משה תהיה תשובתו שביטול זו המצוה אינו קיים אבל ראוי לעשותה עתה בלבד לפי שעה כגון מה שיעשו ב"ד המוראת אינו קיים אבל ראוי לעשותה אחרת כדבר הכרמל (מלכים א יח) שהקריב עולה בחוץ וירושלים עומדת ובה בית המקדש

[6] נ"ח כדל כל ה"ש העולם אחרתו, [7] כמו שזכר ירמיה כ"ט סוף מעד ארסם לבוא [8] כ"ח לנביא וזלי הס מנחם לשאל לנביאים כל עיניהם לא בא שאל לשאל כשמואל, [9] ד"ח וירושלם דברים נאמנים ומתקיים כמו.

הקדמה להרמב"ם מסדר זרעים

החלק הראשון פירושים מקובלים מפי משה ויש להם רמז בכתוב ואפשר להוציאם בדרך סברה וזה אין בו מחלוקת אבל כשיאמר האחד כך קבלתי אין לדבר עליו:

החלק השני הם הדינים שנאמר בהן הלכה למשה מסיני ואין ראיות עליהם כמו שזכרנו וזה כמו כן אין חולק עליו:

החלק השלישי הדינים שהוציאו על דרכי הסברה ונפלה בה מחלוקת כמו שזכרנו ונפסק הדין בהם על פי הדיוק וזה יקרה כשישתנה העינין ומפני כך אומרים (יבמות דף ע"ג) אם הלכה נקבל ואם לדין יש תשובה. אבל נפלה המחלוקת והעינין בדבר שלא נשמע בו הלכה והמצא בכל התלמוד שהם חוקים על מעם הסברה שהוא גורם המחלוקת בין החולקים ואומרים במאי קא מפלגי או מאי מעמא דר' פלוני או מאי בינייהו, והם מביאים אותו על ענין זה ברב מקומות, וחוזרים הטעם הגורם למחלוקת כגון שיאמרו רבי פלוני מחזיק מענה פלונית, ופלוני מחזיק מענה פלונית וכדומה לו, אבל מי שיחשוב שהדינים שנחלקן בהם כמו כן מקובלים מפי משה וחושבים שנפלה המחלוקת מדרך טעות ההלכות או השכחה או מפני שאחד מהם קבל קבלת אמת והשני טעה בקבלתו או שכתב לא לא שמע מפי רבו כל מה שצריך לשמוע ויביא ראיה על זה מה שנאמר (סנהדרין דף פ"ג) משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן רבתה מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות, וזה דבר מנוגה מאד, והוא דברי מי שאין לו שכל ואין בידו עיניים ופוגם באנשים אשר נתקבלו מהם המצות וכל זה שוא וכפול, ומה שהביאו להאמין באמונה הזאת הנפסדת הוא מיעוט הסתכלותו בדברי החכמים הנמצאים בתלמוד שהם מצאו שכל הפירוש המקובל מפי משה הוא אמת ולא נתנו הפרש בין העיקרים המקובלים ובין תולדות הענינים שיצאו אותם בעינין. אבל אחר אל יכנס בלבך ספק שמחלוקת ב"ש ובי"ב בהם (בסנהדרין דף פ"ג) משרבו מכלבדן את הבית ואחר כן נוסלין לידים או נוסלין לידים ואח"כ מכבדין את הבית ותחשוב שאחד משני הדברים האלו אינו מקובל מפי משה מסיני, אבל הטעם שהוא גורם להיות חולקים הוא מה שנוכר בתלמוד (ס"ג) שאחד מהם אוסר להשתמש בעם הארץ והשני מתיר, וכל מה שירמה לאלו המחלוקות שהם ענפי הענפים, אבל מה שאמרו משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכם רבתה מחלוקת בישראל ענין זה מבואר שכל ב' אנשים בהיותם שוים בשכל ובעינין ובדיועת העיקרים שיצאו מהם הסברות לא תפול ביניהם מחלוקת בסברתם בשום פנים ואם נפלה תהיה מעוטה, כמו שלא נמצא שנחלקו שמאי והלל אלא בהלכות יחידות, וזה מפני שדעות שניהם היו קרובים זה לזה בכל מה שיצאו בדרך סברה והעיקרים כמו כן הנתונים לזה כמו העיקרים הנתונים לזה, אבל כאשר רפתה שקדחת התלמידים על ההכמה ונתלשטה סברתם נגד סברת הלל ושמאי [ג] ובהם נפלה מחלוקת ביניהם בעינין על דברים רבים שסברת כל אחד ואחד מהם היתה לפי שכלו ומה שיש בידו מן העיקרים, ואין להאשימם בכל זאת, שלא נברית אנתנו לישא חכמים מתוכחים בעינין להתוכח בשכל יהושע ופנחס ואין לנו ספק כמו כן במה שנחלקו בו אחרי שאינם כמו שמאי והלל או כמי שחוא למעלה מהם שהקב"ה לא צונו בעבודתו על ענין זה, אבל צונו לשמע מחכמי הדור כמו שאמר (דברים י"ז) אל השופט אשר יהיה בימים ההם, ועל הדרכים האלו נפלה המחלוקת לא כפני שפעו בהלכות ושהאחד אומר אמת והשני שקר, ומה שאמר במבואר ענין זה לכל המסתכל בו, ומה יקר ונדול זה העיקר במצות:

והחלק הרביעי הם הגזרות שנתקנו הנביאים והחכמים בכל דור ודור כדי לעשות סייג לתורה, ועליהם צוה הקב"ה לעשותם והוא מה שאמר במאמר כללי (ויקרא י"ח) ושמרתם את משמרתי ובאה בו הקבלה (יבמות דף נ"ב) עשו משמרת למשמרתיו, והחכמים יקראו אותם גזרות, ולפעמים תפול בהם מחלוקת לפני החכם שהוא אוסר כך מפני כך ולא יסכים עליו רכם אחר, וזה הרבה בתלמוד שאומרים רבי פלוני גזר כך משום כך וכך ורבי פלוני לא גזר, וזה כמו כן סבה מסבות המחלוקות, שהרי בשר עוף בחלב הוא גזרה מדרבנן כדי להרחיק מן העברה ולא נאסר בתורה אלא בשר בהמה וחיה אבל אסרו חכמים בשר עוף כדי להרחיק מן האיסור ויש מהם מי שלא יגזור גזרה זו שרבי וסיי [תגלילין] היה מתיר בשר עוף בחלב וכל אנשי עירו היו אובלים אותו כמו שנתפרסם בתלמוד (סנהדרין דף ק"ג), וכשתפול הסכמה על אחת מן הגזרות אין חולק עליה בשום פנים, וכשיהיה פושט איסורה בכל ישראל אין לחלוק על הגזרה ההיא אפילו הנביאים בעצמם לא היו רשאים לבטל אותה וכן אמרו בתלמוד שהיה זיל לא היה יכול לבטל אחד מיו"ח [דבר] שגזרו ב"ש ובי"ב, והביאו שטעם על זה לא יפול שאיסורן פשט בכל ישראל:

והחלק החמישי הם הדינים העשויים על דרך חקירה וההסכמת בדברים הגורמים בין בני אדם, שאין כם תוספת במצוה ולא גרעון, או בדברים שהם תועלת לבני אדם בדברי תורה, וקראו אותם תקנות ומנהגים, ואסור לעבור עליהם וכבר אמר שלמה ע"ה על העובר עליהם (קבלת י) ופורץ גדר ישכנו נחש, ואלו התקנות רבות מאד ונזכרות בתלמוד ובמשנה מהם כענין איסור והיתר ומהם בענין הממונות, ומדם תקנות שנתקנו נביאים כמו תקנות משה ויהושע ועודא כמו שאמרו (מנינא ס"ב דף ל"ז) משה תקן להם

שילמדו כמדתה ולא ישכח (וספק על מקרא שכתוב עת לעשות לה') וכתב בספר נריתות כלל' ש"ב ס' נ"ח א"ע שרבי סידר המשניות סדירות ודו קודם לכן אלא שסתם הלכה וכן ע"פ (עשרים בני ה"ח) [עדי בני הישבה] זה אופר בכה וזה היה אומר בכה והוא בחר את אשר ישר בעיניו אבל השמנה והסמכת לא זה מסקומת וסדרה הוא המבאשונה ולא הוסיף ולא גרע מלשון המקובל לו וראיה מהא דפרק קמא דיבמות דף ס' ע"א דקאמר אמר ליה לוי לרבי מאי איריא דתני ס"ז לתני ס"ז ולא קאמר מאי איריא דתנתא ס"ז לתני ס"ז משמע דמסקת למשנה ולא לרבי, אם אמר בפלוגתא לא קאמר ולא אמר בפלוגתא לא אירינין ש"ס כדמפרשין שרבי תנא סדר שקיבל אלא תיקן [הלכה] ג"פ ההסכמה, וכן לא שנת רבי אף דבר המקובל במשנה אא"כ היה דבר התיא מוסכם לכמה חכמים שהיו עמו שהרי תניא בתוספתא חכמייהו לה בריש שיהיו דנין סמונת בשלשה רבי אומר בחמשה ולא חוקרי רבי דבריו בששנה וכן נמצא דברי רבי בבבא בריתות שאינם מסמנת וכן מציינו סתם ולא כותיה מפני שרוב החכמים הכיילו כך: ע"ש במ"ע ש"א ס' י"א שקודם רבי היו ח"ר סדרי משנה ובה רבי וקציר וזה ששינוי בריש פסחים ובהא אמר ב' שורות במתקן:

להם מהראיות האלה, אבל ראינו בלא ספק מיהושע עד עתה שהאחרון היו לוקחים עם הלולב בכל שנה ואין בו מחלוקת אבל חקרנו על הרמז הנמצא בכתוב לזה הפירוש המקובל וכן היא ראייתם על ההדס (ס"ג דף נ"ג) וראייתם על דיני אברים בעונש ממון (ג"ג קמ"ג דף מ"ג) והוא מה שחייב למי שהשחית אבר מאברי חבירו וראייתם גם כן על בת איש כהן הנזכרת לשם שהיא אשת איש (סנהדרין דף ק"ג), וכל הרומה לו שהוא נוגד על העיקר הזה, וזה ענין מה שאמרו כללויהו ופרשויהו רצו לומר שהענינים שנוכל להוציאם בכלל הפרט ובשאר י"ג מדות והם מקובלים מפי משה מסיני וכולם אע"פ שהם מקובלים מפי משה לא נאמר בהם הלכה למשה מסיני שאין לומר פרי עץ הדר הוא אתרוג הלכה למשה מסיני או הובל בחברו משלם ממון הלכה למשה מסיני, שכבר נתברר לנו שאלו הפירושים כולם מפי משה ויש להם רמזים במקרא או יצאו אותם בדרך מדרכי הסברה כמו שאמרנו ועל כן כל דבר שאין לו רמז במקרא אינו נקשר בו ואי אפשר להוציאו בדרך מדרכי הסברה עליו לבדו נאמר הלכה למשה מסיני, ובשביל זה כשאמרנו שיעורין הלכה למשה מסיני הקשו עליו (נתיבות דף מ"ג), ואמרו מפני מה אתם אומרים שהם הלכה למשה מסיני והנה שיעורין נרמו עליהם בפסוק באמרו ארץ חמה ושעורה (דברים ח) יהיה החשובה שהיא הלכה למשה מסיני ואין לשיעורין עיקר להוציא אותם ממנו בדרך סברה ואין להם רמז בכל התורה אבל נסמכה זאת המצוה לזה הפסוק לסימן כדי שיהא נדע ונוכר ואינו מענין הכתוב, וזה ענין מה שאמרו קרא אסמכתא בעלמא כבי"ם שזכרתי, ואנו אכלול בכאן רוב הדינים שנאמר בהן הלכה למשה מסיני ואפשר שיהיה הכל ויתבאר לך אמתת מה שאמרתי שאין מהן אפי' אחת שהוציאוה בדרך סברה זאי אפשר לסמוך אותה לפסוק אלא על דרך אסמכתא כמו שבארנו ולא מצאנו לעולם שחקרו בהן סברות או הביאו עליהם ראיות אלא לקחום מפי משה כמו שצוה אותו הקב"ה [הצין] לוג שמן לתורה ורביעית (ויין) [שמן] לניזיר ו"א ימים שבין נדה לנדה הלכה למשה מסיני; גזר ולבוד ודופן עקומה הלכה למשה מסיני, שיעורין הציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני, תפילין על קלף ומוזהה על דוכסוסתוס וספר תורה על הגייל הלכה למשה מסיני, שייץ של תפילין וקשר של תפילין ורצועות שחרות ותפילין מרובעות ומעברתא ותפילין הלכה למשה מסיני, נכרכות בששין ותפירות בגידן הלכה למשה מסיני, כותבין ס"ת בדיון ומסורגל הלכה למשה מסיני, פחותה מבת שלש שנים אין ביאתה ביאה הלכה למשה מסיני, העושה שדרו שני מיני חסין עשאן גורן ארת נותן פאה ארת שני גרנות נותן שתי פאות הלכה למשה מסיני, ורעוני גינה שאינן נאכלין מצטרפין אחד מעשרים וארבעה בנופל לתוך בית סאה הלכה למשה מסיני, עשר נטיות מפוזרות לבית סאה חורשין כל בית סאה בשבילין הלכה למשה מסיני, עגול של דבילה שנתמא מקצות תורמין מן הסהור שיש בו הלכה למשה מסיני, הוזן רובא מדיקן התינוקות קוראין הלכה למשה מסיני (שנה י"ב), האשה חוגרת בסינר בין מלפניה בין מלאחריה הלכה למשה מסיני (ס"ג ע"ג) נלגזי סגמרא וכן יצן סמוטה, בין החיור לערב קשה ברך הלכה למשה מסיני (כ"מ ס), עמון ומאוב מעשרין מעשר (שני) [ענין] בשביעית הלכה למשה מסיני (תנינא ג'), ובכל מקום שיבא אחת מאלו הרהרות כמה שאנו עתידין לפרש מן המשנה שם אפשרנה במקומה בעורת השם לפיכך היו חלקי הדינים המיוסדים בתורה על העיקרים האלה שהקדמנו נתלים לחמשה חלקים:

[ג] דרי שטעם, [ג] דרי נאלינו, [ג] יל נתיסס (ע"ג).

לשאל

הקדמה להרמב"ם מסדר זרעים

מסכת אחר כן חלק המאמר שיש בכל מין פרמי לפרקים וקרא שם כל אחד פרק. אחר כן חלק מאמר כל פרק לפרקים קטנים נכוחים להבין וקלים לדעתם על פה ולהורותם וקרא שם כל אחד מאלו הפרקים הקטנים הלכה. וחלק המאמר בסדר זרעים כמו שאומר. התחיל במסכת ברכות. והמעט שהצריכנו להתחיל בה שהרומא הבקי בשרצה לשמור בריאות הבריא על תכונתה שהיא עומדת עליו יקרים תיקון המזון בתורת רפואתו ועל כן ראה החכם הזה להתחיל בברכות שכל מי שיאכל אין לו רשות לאכול עד שיברך וראה לסדר בתחלת דבריו ברכות כדי לתקן המזון תיקון שיש לו ענין. אחר כך ראה לתקן דבריו כדי שלא יהיה חסר בענין מן הענינים ולפיכך דבר על כלל הברכות שאדם חייב בהם על המונות ועל המצות ואין לך מצוה שאדם חייב בה בכל יום אלא קריאת שמע בלבד ואין נכון לדבר בברכת ק"ש קודם שידבר על ק"ש עצמה לפיכך התחיל מאומתי קורין את שמע וכל מה שנתחבר אליו "אח"כ חזר לענין הסדר והוא לדבר במצות זרע הארץ. והתחיל במסכת פאה אחר ברכות בשביל שכל המתנות שאדם חייב בהם על הזרע לא יתחייב בהן אלא אחר קצרו והקפה חייבת

בפאה והיא עדיין בקרקע ובשביל זה הקדים לדבר בה. וסדר אחר פאה מסכת דמאי בשביל שיש בו לעניים זכות כמו שיש להם בפאה וכן אמרו מאכילים את העניים דמאי. ואחר דמאי בלאים שכן סדרם הכתוב בסדר קדושים יהיו (ויקרא יט) לא תבלה פאת שדך ואחריו שדך לא תורע בלאים. וסדר אחר בלאים שביעית והיה נכון להיות מס' ערלה אחר בלאים שכן סידורם בתורה לולי שראה שהערלה אינה מן המצות שאדם מוכרח לעשותה שכו"ו שלא נטע לא יתחייב בערלה והשביעית היא מן המצות שאדם מוכרח לעשותה ועוד שהשכיפה יש בה סדר מיוחד מן התורה ולפיכך הקדים לדבר בשכיפה. וסדר אחר שביעית מסכת תרומה גדולה מפני שהתרומה היא מתנה ראשונה שמוציאין מן הזרע. וסדר אחר תרומה מעשר ראשון מפני שהוא במעלה שניה לתרומה בדין הפרשה. וסדר אחר מעשר ראשון מעשר שני על סדר מעלותם. וסדר אחר כן מסכת חלה בשביל שאחד שמוציאין מן הזרע כל אלו המתנות שהם תרומה ומעשר ראשון ושני ואז ישתנוהו ועושהו קמח ולשון אותו ואז יתחייב בחלה. וכשהשלים לדבר על הזרע ומתנותיו החל לדבר בענין הפירות וסדר אחר מסכת חלה מסכת ערלה. ואחר כך בכורים שכן סדרם הכתוב הערלה בספר ויקרא והכורים בפרשת כי תבא. ועלו מספר החלקים בסדר זרעים לעשותי עשרה מסכתות: ואחר כך חלק סדר מועד למינוי הפרטים כמו שכתב בסדר זרעים והתחיל במסכת שבת מפני שהוא קריבון במעלה ומפני שהוא בכל שבעה ימים ותרבה תקופתו בזמן גם בו התחיל בתורה בפרשת מועדות. וסדר אחר שבת עירובין מפני שהוא מענין שבת. ואחריו פסחים שהוא תחלת המצות הנתונות על ידי משה והוא כמו כן מצוה שניה לשבת בפרשת מועדות. וסדר אחר כן שקלים כמו שנמדרו בתורה. וסדר בכורים אחר שקלים כפי סדרם שמצות שקלים בפרשת כי תשא וכפורים בפרשת אחרי מות. ואח"כ בא לסיים דבריו בשלש גזלים וקודם זה דבר על פסחים ונשאר לו לדבר על ענין סוכות ושבעות ולא נמצא לו מה שידבר בשבעות אלא דברים מיוחדים בכל יום והוא מסכת ביצה והקדים סוכה על ביצה לרוב המצות שיש בסוכות. ולא נשאר לו מן הפרקים הנזכרים בכתוב אלא ראש השנה בלבד ואחריו ביצה דבר על ראש השנה. וכשהשלים דברו על המועדים האמורים בתורה חזר לדבר על זמני התעניות הנזכרים בספרי הנבואה והם הצומות שתקנו הנביאים וסדר אחר כך ענין תענית. וסדר אחר תענית כגילה מפני שהוא תיקון הנביאים שהיו אחרונים לאשר התקינו תעניות. וסדר אחר כגילה מועד קמן מפני שיש בינו ובין ימי פורים הצמרפות שבשניהם אסור התעניות והחספד. וכאשר השלים לדבר על הזמנים והזבוחותיהם וכל מה שנחבר עליהם חתם הענין במסכת חגיגה שענינה בחובת שלש גזלים והניחה לאחרונה (בשביל) שאינו ענין כללי בשביל שאינו חובה אלא על הזכרים כמו שנא' (גמטות נג) וראה כל זכורך. ועלו חלקי המאמר בסדר מועד לשתיים עשרה מסכתות: אחר כך חלק המאמר שיש בסדר נשים והתחיל במסכת ביבמות והמעט שהצריכנו להתחיל ביבמות ולא התחיל בה במסכת כתובות וענין השכל נתן שהיתה ראוי להקדים. אבל נעשה זה מפני שהנשואין הוא דבר עומד ברשות אדם ורצונו ואין לב"ד לכונן אדם עד שישא אשה אבל היבום הוא מוכרח לעשותו ולומר לו או הלזין או יבם והתחילה בדברים המוכרחים הוא הנכון והראוי מן הדברים שאינם מוכרחים וע"כ התחיל ביבמות. וסדר אחר כן כתובות. ואחר כתובות נדרים שפרשת נדרים כולה והתחבונות שיש בה הוא נדר נשים כמו שנאמר (גמלני ג) בין איש לאשתו בין אב לבתו וכשהיו הנשואין גמורין ונתהיה האשה נכנסת לחופה איש לבעלה רשות להפר נדריה ומפני זה סמך נדרים לכתובות. וסדר אחר נדרים נזירות מפני שהנזירות גם כן מכלל נדרים וכשהאשה נזירת בניור יוכל הגבל להפר ולפיכך סדר אחר נדרים נזירות. וכשהשלים לדבר על הנשואין ומה שיתחייב בשבילן מהפרת הנדרים התחיל בענין תעניות (שי' נתיז' ריש מסכת טעם)

הקדמה להרמב"ם מסדר זרעים

ישראל שהיו שואלים ידורשים בהלכות פסח בפסח ואמרו (נרכות פ"ו דף מה) משה תקן הון בשעה שירד המן לישראל אבל תקנת יהושע ועורא הם רבות. ומהם תקנות מיוחדות ליהודים מן החכמים כמו שאמרו התקין הלל פרוזבול (בבב"ב פ"ג) והתקין רבן גמליאל הוקן (גיטין דף נד:) התקין רבן יוחנן בן זכאי (גיטין דף ט) והרבה בתלמוד התקין ר' פלוני התקין ר' פלוני. ויש מהם תקנות מיוחדות להמן החכמים כמו שאמרו (ממונות דף מט:) באושא התקינו או כמו שנאמר תקנו חכמים או תקנת חכמים וכדומה לזה הרבה:

אם כן כל הדינים הנזכרים במשנה נחלקים על אלו החמשה חלקים. מהם פירושים מקובלים מפי משה ויש להם ריבוי בכתוב או אפשר להיות סוברים עליהם סברא. ומהם הלכה למשה מסיני. ומהם מה שהוציאו בדרך דקש וסברא ובו נפלה המחלוקת. ומהם גזרות. ומהם תקנות. והמעט שהצריכנו לכתוב המחלוקת הנזכרת בין שתי הדעות הוא מה שאומר שההלכות אלו אילו נכתבו פסקות שאין בהם מחלוקת ונדרו דברי החכם שאין הלכה כמותו אפשר שיבא אחר כן מי שקבל הפך הדבר שעליו נפסקה ההלכה מההכח החולק על הדעת ההיא או ממי שהוא נוטה לדעתו ותכנס ספקא בנפשותינו ונאמר איך יקבל זה האיש והוא איש אמת שדבר פלוני אסור והמשנה אומרת שהוא מותר או הפך הענין הזה ובשביל זה כשיהיו לנו כתובות אלו הדעות יהיה נגדר זה הפרץ כי כשיאמר המקבל שמעתי שכן וכך אסור נאמר לו כן דברת והוה דעת פלוני אבל רבים חולקין עליו או פלוני חלק עליו וההלכה כדעת החולק מפני שמסרתו יותר נכונה או מפני שמצאנו דבר אחד מסייעו (עדות פ"ג) אבל המעט שהצריכנו לכתוב דברי יחיד ורבים הוא מפני שאפשר להיות הלכה כחיד וע"כ בא ללמדך כשתורה סברא פשוטה ואפילו ליחיד שומעין לו ואע"פ שחולקין עליו רבים. והמעט שהצריכנו לכתוב דעת איש אחד ואחר כן חזרו מן הדעת ההיא כגון שאמרו בש"א כך ובה"א כך וכך וחזרו ב"ה להורות מדברי ב"ש כדי להודיעך אהבתם האמת והגברת הצדק והאמונה שהרי אלו אנשים הנכבדים החסידים הנדיבים המופלגים בחכמה בשראו דברי החולק עליהם פונים מדבריהם ועיונו נכון חזרו לו וחזרו לדעתו כל שכן שאר האנשים בראותם האמת נוטה עם בעל דינו יהיה כמו כן נוטה לאמת ואל יקשה עורף וזהו דברי הכתוב (דברים יד) צדק צדק תרדוף. ועל זה אמרו החכמים (פ"ט) הוי מדה על האמת ר"ל אף ע"פ שחובל להציל נפשך במשנת תוכחות כשתדע שהם אמת דברי חבירך אשר מענתך עליו גלויה מפני חולשתו או מפני יכולתך להטעות האמת חזרו לדבריו והריב נמוש:

וכאשר חשב המחבר לחבר זה הספר על זאת התכונה ראה לחלק אותו לששה חלקים:

החלק הראשון במצות המחויבות בצמח הארץ כמו בלאים שצמח וערלה ותרומות ומעשרות ושאר חקי המתנות:

והחלק השני בפרקי זמני השנה והמועדים ומה שנתחייב בהם והשתנות משפטיהם והאמור בהם והמותר ומה שנכון לחבר בכל פרק מהם מן הדינים והמצות:

והחלק השלישי בבעילות והחפשי שיש בדין בין האנשים הנשים כגון היבום והתליצה והכתובה והקדושין והגיטין ומה שהיא ראויה לומר בכל פרק מהם:

והחלק הרביעי בדיני ומעשרות שיש בדין אדם לתבירו ובסחורות ובמשא ובמתן ובשנותפות הקרקעות והרומה לו:

והחלק החמישי בעניני הקרבנות כפי השתנות משפטיהם ורוב עניניהם:

והחלק השישי בענין מטרות והפכם. וקרא כל חלק מהם סדר. החלק הראשון נקרא סדר זרעים. והשני סדר מועד. והשלישי

סדר נשים. והרביעי סדר נזיקין. והחמישי סדר קדשים. והששי סדר מטרות. (ויקסין זמ"ן נ"ק"ט). והתחיל בסדר זרעים מפני שהוא כולל מצות מיוחדות זרע הארץ וזרע הארץ הוא ממה לכל בעלי חיים וכיון שאי אפשר לאדם להיות בלא אכילה מוון לא יתכן לו עבודת השם ובשביל כך הקדים לדבר במצות המיוחדות זרע הארץ. ואח"כ דבר על סדר מועד שדרך סדרם בתורה כן הוא כמו שנאמר (גמטות נג) שש שנים תורע (שדך ושש שנים תזמור כרמך) [את ארצך] ואספת את תבואתה והשביעית תשכסנה ונמשתה ואמר אחר כך ששת ימים תעשה מעשך ואחר כך שלש גזלים תחוג לי בשנה. ואחר כך ראה להקדים דיני נשים קודם דיני נזיקין כדי ללכת אחריו הכתוב שאמר (ס"ב) כי ימכור איש את בתו לאמה וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ואחר כך כי ינח שור את איש ובשביל זה הקדים סדר נשים על סדר נזיקין. וספר ואלה שמות כולל אלו הארבעה ענינים ענין סדר זרעים וסדר מועד וסדר נשים וסדר נזיקין. ואחריו אשר דבר על ענין ואלה שמות דבר על ענין ויקרא כפי סידורם וסדר אחריו נזיקין קדשים. ואחריו מטרות שכן סדרם הכתוב והקדים דין הקרבנות קודם דין הטומאות והמטרות שהרי המטרות התחיל בהם בפרשת ויהי ביום השמיני. וכשאסף כל אלו הששה מינים הכוללים המצות ראה לחלק כל מין כללי מהם אל מינים פרטיים כפי מה שהוא ראוי וקרא שם כל מין מהפרטים

הקדמה להרמב"ם נוסדר זרעים

היה רוצה להתקדם בין חביריו לדון ואל ילחץ עצמו להכנס בדיינות שמה יהיה השדר וצריך להיות [מהדר] בכל דינו אחר הפשרה ואם יוכל שלא יפסוק דין בכל ימיו אבל שיעשה פשרה בין שני המדינים הנה מה טוב ומה נעים ואם אינו יכול או יתחוק הדון ואל יסירה אבל יתן זמנים ארוכים לבעל הדין ויניהו לבקש על נפשו כל היום וע"פ שירבה דברים וידבר הללות וסכלות ואם אי אפשר זה לפי מה שיראה במענותם יגזור הדין מיד . כמו שאנו רואים רבותינו עושים בענין קשירת הידים והבאת השופט ללקות ולענוש והפשט הכגדים וקריעת השטרות הקיימות כשימצאו בהם מה שחייב לעשות זה והרבה כמו זה וכדומה לזו המצוה אומרים (מסדרין 97 ו:) יקוב הדין את הרר . ועל דרך כלל צריך שיהיה השופט כרופא בקי שכל זמן שיוכל לרפא במונות לא ירפא ברפואות אבל כשרואה שהחולי חזק וא"א להתרפא במונות ירפא ברפואות קלות קרובות אל טבע המזון כגון המרקים והמרקחות המבושמות המתוקנות ואם יראה שהחולי יתחוק ויתחוק או הדברים אינם מבינים אותו ואינם כנגדו יחזור לרפאותו ברפואות חזקות וישקנו רפואה משלשלת כגון סקמוניא וכדומה לו מן הרפואות המרות והרעות . בן השופט ישתדל לעשות פשרה ואם אינו יכול ישפוט בנחת וירצה בעל הדין בדבר רך ואם לא יוכל מפני אכזריות אחר מהמדינים ושהוא רוצה להתגבר בעול וחמס יתחוק עליו ויהדוך רשעים תחתיו . וצריך לשופט שלא ירבה לרדוף אחרי [תענוג] העולם והתבט העושר והמעלה כמו שאמר הכתוב (עמות יח) שונאי בצע ואמרו ע"ה מלך במשפט עימך ארץ וגו' (כרונות 97 כ:) אם דומה הדין למלך שאינו צריך לכלום יעמד ארץ ואם דומה לכהן המחזיר על הגרנות יתחסנה . ואחר שנראה שהשופט צריך לכל אלו המוסרים כדי לתוסר בהם אם כן מה נחמד ונכון היה תקון מסכת אבות אחרי מסכת סנהדרין ומה שגלוה אליה לפי שהיא כוללת אלה המוסרים ועוד נוסף עליהם ענינים אחרים מביאים לידי פרישות מן העולם וכבוד העולם ובעליה ומעשה היושר והיראה, וכאשר השלים מוסר הדיינים החל לבאר שגאוותיהם כי כל מי שיש בו סבע בשר ודם אי אפשר שלא ימעה ויחפא ולפיכך סדר הוריות אחר אבות ובה תתם סדר נויקין . ועלו חלקי המאמר בנויקין לת' מסכתות : אחר כן חלק המאמר בענין קדשים ותחל בקרבנות הבהנים שהם מס' זבחים ואחר זבחים מנחות כפי סדרם בתורה . וכשהשלים ענין זבחי קדשים ומה שגלוה עליהם דבר על ענין שהיית שאר הזבחים על סדר הכתוב שהרי אחר שאמר והיה המקום אשר יבחר ה' שמה תביאו וגו' אמר רק בכל אות נפשך תזבח ואבלת בשר (דברים יב) והביא אחר מנחות חולין . ואחר חולין בכורות על סדר הכתוב כמו כן כי אחר שאמר רק בכל אות נפשך אמר לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך ויצהרך וקצרות בקרך וצאנך . וכשהשלים לדבר בעניני הקדושות סדר דמי הערכים שהם כמו כן קדש והביא אחר בכורות ערכין . ואחר ערכין תמורה על פי סדרם בכתוב כמו כן . וכשהשלים לדבר על המינין האלו הביא אחר כן מסכת כריתות ודבר בה על כל המצות שחייב בהם כרת וכל הנלוה לאותו הענין והטעם שבשבילו סדר המין הזה בקדשים שכל דבר שחייבין על זדונו כרת חייבים על שגגתו חמאת אלא במעט כמו שיתבאר שם, והביא אחר כריתות מעילה מפני שהדברים שחייבין עליהם מעילה יותר קלים מהדברים שחייבים עליהם חמאת . והביא אחר מעילה מס' תמיד והניח אותה באחרונה בשביל שאין בה דבור לא על דרך חכמה ולא על איסור ועל היתר אלא ספור שהוא אומר היאך היו מקריבין התמיד כדי לעשות כן התמידים . והביא אחר תמיד מרות ואין בו ענין אחר אלא ספור שהוא זוכר מרת המקדש וצורתו ובנינו וכל ענינו, והתועלת שיש בענין ההוא כי כשיבנה במתה בימינו יש לשמור ולעשות התבנית ההוא והתבנית והיצרות והערך מפני שהוא ברות הקדש ששומר (ד"ח טח) הכל בכתב מיד ה' עלי השביל . וכשהשלים לדבר בקרבנות הבהמות ובכל הנלוה עליהם ותבנית הבית שמקריבין בו אותן הקרבנות סדר אחריו מסכת קנים ואין ענין במסכת ההיא אלא לדבר בתערובי העופות כשיתערבו קרבנות העופות אלו עם אלו והניח זה הענין באחרונה מפני שאינו מוכרח לפי שאפשר שיתערבו ולא יתערבו ועוד שהדבור עליו מעט מעט כמו שיתבאר במקומו . ובהם חתם סדר קדשים . ועלו חלקי המאמר בסדר קדשים לעשתי עשרה מסכתות . אחר כן חלק המאמר בטהרות והתחיל במס' כלים וענינו שהוא כולל עיקרי המומאות ולזכור כל מה שהוא מקבל מומאה ושאינו מקבל מומאה כי כשיזכור לנו מה שהוא מקבל מומאה נדע כל הדברים שהם מקבלים מומאה ושאינם מקבלים, והביא אחר כלים אהלות וענינו לדבר על מומאות מת והקדים זאת המסכת בשביל שהיא קשה מכל המומאות . ואחריה נגיעים וענינו שהיא מדבר במומאות צרעת שהמצורע יטמא באהל ויש בו קצת דמיון מומאות מת כמו שיתבאר במקומו . וכשהשלים מומאות מת והדומה לו בא לדבר בענין מדרה ודיא פרה ארומה והביא אחר נגיעים מס' פרה, וכשהשלים לדבר על המומאות החמורות והיאך ענין שבתם דבר בענין המומאות הקלות שאין בהם אלא הערב השמש וסדר אחר פרה מסכת טהרות וקרא שמה טהרות בלשון נקיה שהדבור בה הוא בטהרת המומאה ועוד שיריעת המומאות מצריך לדעת ענין טהרה ושמה יחשוב החושב שענין קריאת שם הסדר סדר טהרות וקרא שם מסכת מנחה טהרות תפישוה על המתבר ואנו אומרים שאינו תפישוה

שאחרי הנשואין באין הגירושין וסדר גיטין אחר נזירות . ואחר גיטין סוטה שענינה מענין הגירושין שהמוטה כשהזונה יש לכופ האיש והאשה על הגירושין כמו שאבאר במקומו . וסדר אחר סוטה קדושין ויש לשאול בכאן מפני מה סדר קדושין באחרונה והיה הנכון להקדים ולהיות סדרם קודם כתובות . ואם תאמר שלא סדרו אותם קודם כתובות בשביל שלא נפריש בין יבמות לכתובות ויש שענינם ארז והוא ענין ביאה ושיחיו דבריהם נקשרים ואילו בצד עכ"פ לסדרו היה כותבו קודם גיטין כדי שיבא על הסדר בראשונה קדושין ואחריהם גיטין ויהיה סדרם נכון . ותהיה הרשומה שסדרם נעשה כך מפני שהיה רצונו לילך על דרך הכתוב שהקדים גירושין קודם נשואין והוא מה שאמר הקב"ה (דברי' כד) וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר ומתוך דבור שאמר והיתה לאיש אחר למדנו פרק מפרקי הקדושין כמו שנתבאר בתלמוד משקש הויה ליציאה (ב"ק ט), ועלו חלקי המאמר בסדר כריתות לשבע מסכתות : אה"כ חלק המאמר בנזירות וחלק המסכת הראשונה לשלשה חלקים והתחיל בכבא קמא וענינה לדבר על נויקין כגון שור ובור והבער דין החובל ואין השופט רשאי להקדים דבר קודם שיסיר החיזק מבני אדם ומפני זה הקדים אותה בראשונה על שאר הדיינים, ואח"כ בבא מציעא וענינה לדבר על המענות והפקדונות ושכירות ודין השואל והשוכר וכל מה שהוא ראוי לחבר לזה הענין כמו שעשה הכתוב שאחר דיני שור ובור והבער (עמות כה) וכי יצא אנשים דבר על ארבעה שומרים . ואח"כ בבא בתרא וענינו לדבר בחלוק הקרקעות והדיינים בענין הדיירות המשותפות והשכונות וכיטול מקח ומכר במום הנמצא ולדבר בענין הממכרים והקנינים והיאך ראוי לדון אותם והערבות והירושות וסדר החלק הזה באחרונה בשביל שכולו קבלה ודברי סברות ולא התבאר מן התורה . וכשהחזיע ענין הדיינים התחיל לדבר על הדיינים גורוי הגירות והדיינים הם וסדר אחר ב"ב מנהדרין . אבל מסכת מכות היא נקשרת בנוסחאות עם מסכת מנהדרין ובכללה היא מנויה ואמרו שבשביל שאמר ואלו הן הנתקנין הדיינים אלו ואלו הן הלוקין ואין הן מעם אמת אבל היא מסכת בפני עצמה ונסמכה למנהדרין מפני שאין רשות בני אדם לענוש ולהלקות אלא השופטים בעצמם כמו שאמר הכתוב (דברים כה) והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעו . וסדר אחר מכות שבועות מפני שבין סוף המסכת שעברה ותחלת זו המסכת יש רמזונים בדיניהם ומשפטיהם והם דומים אלו לאלו כמו שנוכר בתלמוד וההבירורה לענין ההוא מפני שהיא גם כן ממעשה הדיינים שאין רשות לכופ על השבועה אלא השופט . וכשהשלים לדבר על הדיינים והדיינים וכל מה שהוא מעשה הדיינים שיוחר בו כן המחלוקת [היווב השבועות בא לדבר בענין עריות ורוב ענין זאת המס' הוא לזכור בה כל ההלכות שהעידו עליהם אנשים ברורים נאמנים ושעדותם ראוי לסמוך עליה והוא שער מן הדיינים שהעדויות צריך לזכרם לפני הדיינים וכן כל עדות מהם היו מעידים אותו בב"ד וסדר אותה אחר מס' שבועות בשביל שמה שבועות יש צורך אליה תמיד ועדויות הם הודעת הדברים שהעידו בה לפני השופטים בעתים ידועים וקבלו אותם מהם . אח"כ התחיל לדבר על עבודה זרה וזה לשני עניני דבר מוכרח לשופט שיערנו ואז יהיה שלם בשירע נימוסי העבודות והם והוקותיהם ומה שצריך עליהם ואז ירע היאך ידון עליהם כי כל מי שיעבוד לכוכב שבתאי בעבודת כוכב נוגה או יתפלל לכוכב צדק בתפלת מאדים אינו חייב מיתה כמו שבאה הקבלה הברורה והניח זו המסכת לאחרונה מפני שלא יקרה ענין עבודה זרה אלא באחד מני אלה ולימים רחוקים . וכאשר נשלם לו מה שהיה צריך אליו השופט התחיל באבות ועשה זה לשני ענינים אחד כדי להודיע שההסבמה והקבלה אמת ונכונה וקבלה עם מעט ולפיכך ראוי לכבד הרבם מהם ולהושיבו במעלה נכבדת בשביל שהגיעה התורה אליו שהוא בדרור כמו אלו בדרורם וכן אמרו (ר"ע כה) אם באנו לחקור אחרי בית דינו של ר"ע וכי ואמרו (סג) שמשון בדרור [באחרן] בדרור ויפה בדרור] כשמואל בדרור ובענין זה יש מוסר גדול לבני אדם שלא יאמרו מדוע נקבל משפט פלוני או תקנת דיון פלוני . ואין הדבר כן שהמשפט אינו לפלוני השופט אלא להקב"ה שצוה אותנו בו כמו שנאמר (דברים ה) כי המשפט לאלהים הוא אבל הכל משפט אחד וקבלוהו איש מפי איש על הדורות החולפים . והענין השני שהוא רוצה לזכור במסכת זו מוסר כל תכם מן החכמים ע"ה כדי שנלמד מהם המדות הטובות ואין אדם צריך לזה הרבר כמו הדיינים שעמם הארץ כשלא יהיו בעלי מוסר אין החיזק לכל ההמון אלא לבעליו בלבד אבל השופט כשלא יהיה בעל מוסר וצנוע ויוק עצמו ויוק לבני אדם לפיכך היה תחלת דבריו במס' אבות מוסר הדיינים כמו שאמר הו מתונים בדין . וצריך שיוסר השופט בכל הענינים שיש במסכת אבות כגון שהיה מתון בדין ואל ימרה פסק דין שאפשר שיהיה בדין ההוא ענין נסתר כמו שאמר ע"ה דין מרומה ואין [לן] להאריך בדין כמו כן בשירע שאין בו דבר נסתר שיהיה נקרא עניו הדין ויש לו להשתדל בחקירת העדים ולהתיר בשעת החקירה שלא ילמדו העדים מדבריו מה שסייעם על ענינם ואין לו ללמד מענה לבעל הדין וזה נקרא עורכי הדיינים ואל יחלל נפשו בחברת עמי הארץ שמה יהיה לבו ואל יתעלם מבני אדם עד שלא יוכלו לראותו בכל עת שיצטרכו אליו שמה יאבד האביון ואל יבקש מנוחה ותענוגים פן יאבד האמת ואל תמשטהו התאווה ואל

[6] 5/5 מלפניו וכן כפי המעשה (מס' טעום ע"ה . 5) נ"ה תמיד .

הקדמה להרמב"ם מסדר זרעים

שענין דבר זה שהחכמות המתוקות שהנפש תנעם בהם כמו שינעם החיך בדבש והלב צריכים להסתירם ושלא ידובר בהם ואל יעלו על שפת לשון בשום פנים וזהו שאמר תחת לשונך שהענינים האלה אינם ממה שראוי ללמוד ולהגות בהם בשיבות החכמה, ואולם ירמוז בכתוב מהם רמזים נעלמים ובשיגלה הקב"ה מסוה הסכלות מלב מי שירצה אחרי אשר יגיע וירגיל בחכמות או יבין מהם כפי שכלו, ואין לאדם עם החכמה ודרישתה וההשתדלות אלא לעזוב עניניו ביד הבורא ולהתפלל אליו ולהתחנן לבוננת ולהורונו ולגלות לו הסודות הגנוזות בכתוב כמו שימצאנו רוד ע"ה עשה כן באמרו (תהלים ק"ט) גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, ובשיגלה הקב"ה את עיני האדם ויראה לו מה שהראה ראוי לו לגנום כמו שאמרנו, ואם ירמוז מהם במעט ירמוז למי שיש לו שכל שלם ונודעה אמתו כמו שבארו וגלו במעשיות רבות בתלמוד, ועל כן אין ראוי לאיש חכם לגלות מה שידע מה הסודות אלא למי שהוא גדול ממנו או כמוהו ויגלה אותו לכסיל א"ע שלא יגהרו לא ייטב בעיניו, ועל כן אמר החכם (משלי כג) באוני כסיל א"ע חדר כי יבנו לשכל בלדך, ועוד שהלמוד החכם העם צריך שיהיה בדרך חלה וימשל כדי שיהיה כולל הנשים והנערים והקטנים עד אשר ישלם שכלם ואז יחבוננו וישכילו עניני הרמזים ההם ולענין זה רמז שליכה עליו השלום באמרו (ס"ו) להבין משל ומליצה דברי חכמים והידורם, וכפני אלו הסבות סדרו החכמים ע"ה דבריהם בדרשות על ענין שירחיקו שכל הכסיל לפי מהשבתו, ואין ראוי למדוך החסרון אל הדרש ההוא אבל יש לחשוב שהחסרון לא משכלו וכשיראה משל ממשלה שהוא קשה להשכיל אפילו פשוטו ראוי לו להשתונם מאד על שכלו שלא הבין הענין עד אשר-חורו בעיניו האמונות בתכלית הרחק, שהרי הדעות יש להם יתרון על זה כפי יתרונת המוגים, וכמו שניכזא מוג איש אחד שהוא ישר מכוונ איש אחר כן יש שכל איש אחד שלם משכל איש אחר, ואין ספק שאין שכל מי שידע דבר נכבד כשכל מי שישכל הדבר ההוא שהאחד נקרא שכל בפועל והאחר שכל בכה, ובשביל זה יש דברים שהם בעיני אנשים בתכלית האמת והביאור ואצל איש אחר הם רחוקים ונכנסים מהיותם על פי המעלה בהכמה: והנני נותן לך בו משל כבואר כגון שנישאל לאיש כאנשי חכמות הרפואה והחשבון והנגון ומדור בחכמת הטבע ונבוב ומשכיל והוא נעדר ורק מחכמת התשבורת והכנת הוככים ונאכר לו מה אתה אומר באיש שהוא מוען שגוף השמש שאנו רואים כאילו היא עגולה כגנה ויאכר שהוא גוף כדור וגדול הכדור ההוא כגדול כדור הארץ כאה וישנים וישנה פעם ושלישה שימיני פעם וכדור הארץ שבכדורה עשניו המדות האלה הוא כדור שיש בהקפו ארבעה נגדלים אלף מיל, ויהיה על הדרך הזה כגידע לדעת כמה מילין יש במדות גדול כדור השמש, אין ספק שהאיש ההוא דן הרעיון אשר השכיל מן החכמות כל מה שאמרנו לא ימצא בנפשו כקום לקיים זאת האמונה וכל זה דבר רחוק בעיניו בלי מושג, והמענה השכלית תבאר לו בתחלת המחשבה שהמענה הזאת בטלה כי איך אפשר להיות האדם על מקום כפי זרת אחד מן הארץ וידע שעור גרם השמש והקפה ומדת שפחה עד אשר תהיה דעתו כוללת אותה כמו שהוא כולל מדת חלק מתלמי הארץ, ועוד יאכר איך אפשר זה והנה גרם השמש בשמים בתכלית הברקח ואפילו ראייתו גרם השמש על נכון אי אפשר לנו ולא נשיגורו אלא זיו בלבד ואין יגיע אדם למעלה שיוכל לכדור אותו ויקדקו מדתו בשלישה שימיני פעם, זה דבר שוא שאין כמוהו, ולא יהיה בלבו ספק על היות זאת המענה בטלה ושלא תוכל להיות, אבל כשירגיל נפשו בלמוד ספרי המדות וחכמות מה שהוא ראוי בתבניות הבורויות וזולתם מן הערכים הנערכים זה לזה ויעתק משם אחר כן אל הספר הכסודר בענין זה והדומה אליו ר"ל ספר הכונת הגלגלים הידוע ספר אלמגסט"י, אז יתברר אצלו זאת המענה ותשוב לו מענת אמת שאין בה ספק ושיש עליה מפת ולא יהיה אצלו הפרש בין שגוף השמש הוא כשעור הזה או שהשמש היא מצויה וירגיל שכלו להאמין הדבר שהיה בתחלה מרחיק הרחק גדולה ויאמין בו אמונה נמורה, הנה זה יוכל להיות, ואנחנו לא הסכמנו על האיש ששאלנוהו זה הענין שיהיה חסר מן החכמות האחרות אבל שיהיה טוב השכל ודן הטבע וחכם, והשאלה אשר שאלנוהו משאלות הלמודים שהיא מן המדרגה שיעלו בה לאלהיות, קל וחומר יהיה הענין במי שאין לו חכמה כלל ולא הרגיל נפשו בדרך מדרכי חכמות הלמודים אבל היה נסעו משכל אמו לשכל אשתו שנשאלהו שאלה משאלות האלהיות שהם צפונות בדרשות אין ספק שהם רחוקים בעיניו מרחוק השמים מן הארץ ויקצר שכלו להבין דבר כהם, ועל כן ראוי שנדון הדרשות ההם לכה זכות ונטיב לעיני בהם, ואל נמהר להרחיק דבר מהם אבל כשירחק בעיניו דבר מדבריהם נרגיל נפשנו בחכמות עד שנבין עניניהם בדבר ההוא אם יוכלו להכיל לבותינו הדבר הגדול הזה שהרי החכמים א"ע"ה שהיה להם מן התאוה ללמוד וטוב הרעיון והזיגעה וחברת החסידים הנכבדים והרחקת העולם בכל מה שבו, היו מיהמים החסרון לנפשם כשהם מעריכים נפשותם לפי מה שקדם אותה, והוא מה שאמרו (ש"י"ג) לך של ראשונים כפתרו של אולם ושל אחרונים אפילו כמדת סדקות, וב"ש אנחנו שהחכמה נעדרה ממנו כאשר הודיענו הקב"ה ואברהם הכמת חכמו ובנית

תפישא אצל חכמי הרמב"ם שהם קוראים המין הפרטי בשם המין הכולל אותו וכשהשלים המוצאות החמורות והיאך תעלה הסתרה מהם דבר על מוצאות קלות הביא אחר כך דיני מהרה וסדר אחר מהרות מקואות, והניח נדה אחר כל אלו המוצאות מפני שאינה מוצאה כללית לכל מין האדם, וסדר אחר מקואות נדה, ואחר נדה מכשירין והנכון היה לסדר אחר נדה זבים אבל הקדים מכשירין על זבים כמו שהקדימו הכתוב שהרי מכשירין בפרשת ויהי ביום השמיני וזבים בפרשת זאת תהיה תורת המצורע, וסדר אחר זבים שבול יום כמו שאמר הכתוב (ויקרא טו) זאת תהיה תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע ואלו המוצאות המוקדמות כולן הן כוללות הגוף ר"ל כשיגיע בהם אדם ייטב כל גופו ובשביל זה בא לדבר על מוצאות כל אבר ואבר בפני עצמו, וסדר אחר שבול יום ימים, ואחר ימים עוקצין והניחה לאחרונה מפני שהוציאה בדרכי הסברא ואין להם עיקר בכתוב ובה חסם ספרו, ועלו חלקי המאכר במסדרות לשתים עשרה מסכתות, והיו מספר כל מסכתות המשנה ששים ואחת ופרקים חמש מאות ושלושה ועשרים:

אחר כן ראה להסתפק משמות המקובלים על הפרקים אלו משמעון הצדיק והיו דבריו במשנה דבר קצר וכולל ענינים רבים והיה הכל מבואר לו לחודר שכלו אבל למי שהוא פחות ממנו הענין ההוא עמוק בעיניו שהחכמים הקדומים לא היו מחברים אלא לנפשותם, לפיכך ראה אחר מהלמדיו והוא רבי חייא לחבר ספר וללכת בו אחר רבו ולבאר מה שנשתבש מדברי רבו והוא ההוספתא וענינו לבאר המשנה והוספתא אפשר להוציא ממנו מהמשנה אחר יגיע רבי והוא הוציא ללמדנו בייאד נוליד ונציא ענינים מן המשנה, וכך עשה רבי אשיאי, ורב חבר ברייתא והוא ספרא וספרי ורבים זולתם כמו שאמרו כי אתא רבי פלוני אהא ואיתי מתניה בדידה, ואולם לא היו אלה הברייתות כלם בצחות דברי המשנה ולא בתקון עניניה וקוצר מליה ועל כן היתה עיקר ר"ל המשנה, וכל החבורים עולים אחריה ושניים אליה והיא הכסודרת אצל הכל וכשיעריכו אותה לחבורים ההם ראוה בנות ויאשרוה, וכל הבא אחריה אחר החבורה הנכבדת ההיא לא שם לבו וכאודו אלא להתמונן בדברי המשנה, ולא חדל דור אחר דור להתבונן ולהקור בה ולפרש אותה כל חכם לפי חכמתו ובינהו, ונחלקו בפירוש קצת הלכות ממנה לפי רוב השנים, ואין חבורה מהם שלא חקרה והתבוננה במשנה וגלתה הדושים והביאה ממנה דמוינים על ענינים אחרים עד שהגיע הזמן לרבינא ורב אשי עהם האחרונים מחכמי התלמוד והתבודד רב אשי לחבר התלמוד וראה בעצתו לעשות בדברי כל הבאים אחרי רבינו הקדוש כמו שעשה רבינו הקדוש בדברי כל הבאים אחרי משה, וכלל כל דברי המדברים שכל המתבוננים ופירושי המפרשים וקדוקי החלכות וקבצם וכבש הכל בחכמתו ובכח שנתן לו הקב"ה כנפש פשוטה וכבוד החכמה וחבר התלמוד, והיתה כוונתו בו ארבעה דברים, האחד פירוש המשנה וכל מה שנפל בה מדברים המכילים ענינים רבים ממחלוקת הפירושים וטענות כל מפרש על חבירו וגלוי מענת האמת וזה ראשית הכוונת שנתכוון, והשני פסק הדין על דעת האחד משני החולקים שנחלקו בדברי המשנה או בפירושה או בחדושים יינתחדשו בה ושחברו עליה, והשלישי בחידושי הענינים שהוציאו חכמי כל דור מן המשנה וגלוי העיקר הראוי שהורו בהן וסמכו עליהן התנאים המדברים על דברי המשנה עד שנפטר מדבריהם מה שנפטר והגיונות והתקנות העשויות מאתרי רבינו הקדוש עד המחבר הזה, והרביעי דרשות שהם ראיות לפי ענין כל פרק שנודמן להיות בו דרש, וזה הענין הרביעי ר"ל הדרש הנמצא בתלמוד אין ראוי לחשוב שמעלתו מעושה ותועלתו חסרה, אבל יש בו תבונה גדולה מפני שהוא כולל חידות פליאות וחמורות נפלאות, כי הדרשות ההם בשיסבכלו בהם הסכלות שבלי יובן בהם מהטוב האמתי מה שאין למעלה ממנו ויגלה מהם מן הענינים האלקיים ואמנות הדברים מה שהיו אנשי החכמה מעלימים אותו ולא רצו לגלותו וכל מה שכלו בו הפילוסופים דורותיהם ואם תביט אותו על פשוטו תראה בו ענינים רחוקים מן השכל שאין למעלה מהם, ועשו דבר זה לענינים נפלאים, האחד מהם ללמוד רעיוני התלמידים וללכב לבותם, ועוד כדי לעזור עיני הכסילים שלא זיהירו לבותם לעולם ואלו (*) היית מראה להם זוהר האמתות יסבו פניהם מהם כפי חסרון טבעיהם שנאמר בהם ובדומיהם אין מגילין להם את הסוד מפני שאין שכלם שלם כדי לקבל האמתות על בוריים, וכן החכמים לא היו רוצים לגלות קצתם לקצתם מודות החכמה וכבר זכרו (מגילת ס"ו) י"ג) שאיש מן החכמים נחבר לאנשים בקיאים בחכמת מעשה בראשית והוא היה בקי במעשה מרכבה ואמר להם למדוני מעשה בראשית ואלסדרם מעשה מרכבה ואמרו טוב הדבר וכאשר למדוהו מעשה בראשית נמנע הוא מללמוד להם מעשה מרכבה והם ושלוש שעשה מפני רוע לב למנוע החכמה או בשביל שיהיה לו יתרון עליהם, שהמדות האלה מגונים באחר מהטפשים קל וחומר באלו החסידים הנכבדים, אבל עשה הדבר בשביל שראה בעצמו ראוי לקבל מה שיש אצלם ושאינם ראוים לקבל מה שיש אצלו, והביא [ראיה] על ענין זה דברי שלמה (ש"ר) דבש וחלב תחת לשונך ופירושו עליהם השלום ואמרו

(* נדה טז מ"א.)

הקדמה להרמב"ם מסדר זרעים

נבנוי תחתית (ישעיה נט) יחד הכתוב כל אחד ממנו בארבעה דברים, בחולשת השכל, וחוק התאוה, ועצלות בבקשת התכמה, והוריות בבצע העולם. ארבעת שפמוי הרעים ואיך לא נסמך החסר לנפשותינו כשנעריך אותה עליהם. וכפני אשר ידעו עליהם השלום בענין זה שכל דבריהם ברורים ונקיים ואין בהם סיגים צווי עליהם וההירו שלא ילעג אדם עליהם ואמרו (גיטין 77 מ:): כל המלעיג על דברי חכמים נידון בצואת רותת (כו) ואין לך צואה רותתה גדולה מן הכסילות אשר השיאתו להלעיג. ועל כן לא תמצא לעולם מרחיק דבריהם אלא איש מבקש תאוה ונותן יתרון להנאות המורגשות אשר לא האיר לבו בדבר מן המאורים הבהירים, ומפני שידעו אמת דבריהם כלו בעסק הוא כל ימיהם וצווי לשקוד עליו כל הלילה ומקצת היום ושמוהו תכלית התכמה וכן הוא. ואמרו (פ"ק דנרכות 77 מ:): אין להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד והשב לבך לזה הדבר שאם תסתכל אורו על פשוטו תמצאנו רחוק (סדר) מן האמת כאילו ד' אמות של הלכה בלבד היא התכונה הנדרשת ושאר התכמות והדעות מושלמות אחר גי'. ובזמן שם ועבר ואחריו שלא היתה שם הלכה הנוכל לומר שאין להקב"ה חלק בעולם כלל. אבל אם תעיין זה הדבר עיון שכלי תראה בו מן התכמות דבר פלא ותמצאנו אוסף כלל גדול מן המושכלות: ואני אבארם לך כדי שיהיה לך דמיון לשאר מה שיבא לידך ולכן שים לבך אליו בראוי:

דע כי הקדמותי חקרו הקירה עצמה באשר נתן להם מן החכמה וטוב המחשבה עד נחקים אצלם שכל דבר נמצא יצטרך עכ"פ להיות לו תכלית אשר בשבילה היתה מציאותו. כי לא לדבר רק נמצאו הנמצאים. וכאשר נחקים להם זה הדין הכללי התחילו לחלק כל הנמצאים לדעת תכלית כל מין מן המינים הנבראים, וראו כי כל נמצא שהוא מלאכתו ר"ל העשוי למלאכה היא תכלית עשייתו יודעה ואין צורך בענין ההוא לחקירה שאומני לא יעשו שמאכה אלא אם (כן) שהכלייה מצויר בנפש האומן והמשל בזה כמו שאומר שהמשור לא עשאו הנפה אלא אחרי אשר חשב בלבו איך יוכל להפריד דבקי העץ עד נגלה ללבו צורת המשור והחל לעשותו כדי להתרוך בו אם כן נדע כי כוונת המשור להניפו על העץ וכונת הקרדום להתרוך בו וכונת המחט להתביר בו בגד לבגד ויש לכל הדברים הנמצאים מציאה מלאכית אבל מה שהמציאתו המלאכה האלוהית והחכמה הטבעית כגון מיני האילנות והעשבים ומיני מחצבי האדמה ומיני האבנים ומיני החיות יש מהם אשר תכלית מציאותו נעלמת ואין יודע אותה כלל א"כ תודע בנבואה או בכח דעת העתידות אבל בחקירת הדעת א"כ מפני שאין ביכולת האדם לחקור עד שיבין יודע לאיזה מעם המציא הטבע קצת הנמלות בכנסים ומהם בלי כנסים, ולאייז מעם המציא גם כן תולעים מרבי רגלים ואחרים מעטי רגלים ומה היא תכלית זאת התולעת וזאת הנמלה, אבל בדברים שהם גדולים מאלה ופעלים יותר גלוי אמנם בידיעת תכלית בריאתם יגלה יתרון אנשי החכמה ועל פי שיהיה יותר חכם וגדול התשוקה וך הרעיון ללמוד כן תהיה ידיעתו יותר גמורה וע"כ כשנתן הקב"ה לשלמה מן החכמה מה שהבטיחו בה ידע מסודות בריאת אלה המינים מה שאפשר לאדם לדעת מדרך שהוא אדם, ודבר על תכלית יצירת האילנות והעשבים ומיני החיים כמו שאמר הכתוב (מלכים א' 6) וידבר על העצים מן הארז אשר בלבנון ועד האזוב אשר יוצא בקיר וידבר על הבחמה ועל העוף ועל הרמש ועל הדגים והיה זה לעד שהיה בו רוח אלהית ואמר אח"כ ויבאו מכל העמים לשבוע את חכמת שלמה, אך על דרך כלל יש לדעת שכל הנמצאים שתחת גלגל הירח נמצאו בשביל האדם לבדו, וכל מיני החיות יש מהם למאכלו כצאן ובקר וזולתם, ויש מהם להועלתו בזולת האדם כמין החמור לשאת עליו מה שלא יוכל להחיות בידו והפוסים בהגם בהם מהלך דרך רחוקה בימים מועטים, ומהם מינים שלא נדע להם תועלת ויש בהם תועלת לאדם ולא יכיר אותה, וכן האילנות והצמחים מהם למאכלו וכמה לרפואתו מפתחותיו וכן העשבים ושאר המינים, וכל מה שתמצא מן החיות והצמחים שאין להם תועלת ואין בו מזון לפי מחשבתך דע שהדבר ההוא לחולשת שכלנו, ואי אפשר לכל עשב ולכל פרי ולכל מין מבעלי החיים מן הפילים עד התולעים שלא יהיה בהם תועלת לאדם, והמופת על זה שהרי בכל דור ודור יגלו לנו עשבים ומיני פירות שלא נגלו לקדמונינו ויש בהם תועלות גדולות, ואין ביכולת אדם להיות דעתו כוללת לתועלות כל צמח הארץ ואולם נגלה עינים בדרך הנסיון על הדורות החולפים, אבל אם תאמר מדוע נבראו החיים הממותים כגון עשב הנקרא בייש ועשב הדם אשר ימות בה האדם ואין בהם תועלת ראוי לך לדעת שיש בהם תועלות שאם המית בעת שיאכלו אותה לא תמית בעת שיחבשו בה ע"ג הגוף וכשתכיר כי תועלת גדולה יש לאדם באפעה ובנחשים קל וחומר כמה שהם מועטים מהם בהזיק, וכאשר מצאו שתכלית כל אלו הענינים הוא למציאת האדם הוצרכנו לחקור כמו כן למה נמצא האדם ומה היתה כוונת יצירתו, וכאשר האריכו לחקור בענין זה מצאו לאדם פעלים רבים מאד שהרי כל מיני בעלי חיים והאילנות יש להן פעל א' בלבד או ב' פעלים כמו שאנו רואין הדקלים שאין להן פעל אלא להוציא התמרים וכן שאר האילנות, וכן

החיות נמצא בהם מי שיארוג בלבד כמו העכביש ומי שיכנה כמו השממית והיא צפור דרור הנקנת בביתם בזמן החום, ומי שימרוק בארזה, אבל האדם יעשה מעשים רבים משהנים זה מזה וחקרו על כל פעולותיו פעל פעל לדעת תכלית בריאתו מאלה הפעלים ומציאו כי תכליתו פעל א' בלבד ובשבילו נברא ושאר פעליו הם לקיים עמידתו כדי שישלם בו הפעל האחד והפעל הזה הוא לצייר בנפשו הסודות המושכלות ולדעת האמתות על פי מה שהם עליו שהדעת נתן ששוא ושקר להיות תכלית האדם לאכילה ושתיה ולבעילה או לבנות קוד כי כל אלה מקרים מתחדשים עליו לא יוסיפו על כו' הפניניה ועוד שהוא משתתף בזה עם רוב הברואים, והחכמה היא אשר תוסיף על כו' הפניניה ותעתיק אורו ממעלת בון למעלת כבוד שהרי היה האדם בכח וחזר אדם בפועל והאדם קודם שיושכל יודע הוא נחשב כבהמה לא נבדל משאר מיני החיות אלא בהגיון רוצה לומר בהגיון שהוא מצויר לנפשו המושכלות, והנכבד שבמושכלות לצייר לנפשו אחרות הקב"ה וכל הנלות לענין ההוא מטאלהיות שישאר התכמות אינם אלא להרגיל בהם עד יגיע לדעת האלה וידיעור בזה הענין עד בלותו יארך מאד, אבל עם ציור המושכלות יתחייב לדרחוק רוב התענוגים הגופיים כי תחלת השכל יצייר שחרבן הנפש בתקון הגוף ותקון הנפש בחרבן הגוף, שהאדם כשיהיה רודף תאוות ומגביר המורגשות על המושכלות ומעביר שכלו לתאוותיו עד יחזור כבהמה אשר לא תצייר לנפשה אלא האכילה והשתיה והתשימש, אז לא יתודע הכח האלוהי רוצה לומר השכל, וישוב אז כאילו הוא בריה גזורה שוחה בתוך ים החיולי ופירש ים חיולי תהו, ונתברר מאלו המוקדמות כי תכלית העולם וכל אשר בו הוא איש חכם וטוב וכאשר יתברר לאיש שהוא ממני האדם הדעת והמעשה, ר"ל בדיעה לצייר בשכלו אמתות הדברים על פי מה שהם עליו ולהשיג כל מה שאפשר לאדם לחשינו, והמעשה, הוא תקן וישור הדברים הטבעיים ושלא יהיה שמוף בתענוגים ושלא יקח מהם אלא מה שיהיה בו תקן גופו ותקן רחמית כלם, ועל כן האיש שיהיה על ענין זה הוא התכלית והוא החפץ, וזה הדבר לא נודע מאת הנביאים בלבד אבל חכמי האומות החולפים ואשר לא ראו הנביאים ולא שמעו הכתבים כבר ידעו גם הם שאין האדם שלם אלא כשיהיה כולל הדעת והמעשה, ודי לך בדברי החכם המפורסם בפילוסופיא שאמר הפץ האל כמעט להיות נבונים חסידים, שהאדם כשיהיה חכם נבון מבקש תאוות אינו חכם על האמת, שתחלת החכמה מחייבת שלא יקח אדם ממענינים הגופיים אלא מה שיש בו תקן צורך גופו, וכשנפרש מסכת אבות נשלים זה הענין ונבאררו כפי מה שהוא ראוי, וכן מצאנו הנביא האשוי וחשב לעון למי שהתהלל שהוא חכם והוא מורד בכבודו ומבקש תאוה נפשו, והוא מה שאמר (ירמיה מ) איכה תאמרו חכמים אנתנו ונתורת ה' אנתנו, וכן אם יהיה האדם כמי כן עובד ונזיר ומרחיק המעדנים לבד ממה שיצטרך לתקון גופו וחולך במנהגים הטבעיים כולם על קו המישור ומחזיק בנזעים המדות כולם אבל אין לו חכמה, גם זה חסר השלמות, אבל הוא יותר שלם מן הראשון אך מעשיו שהוא עושה אינם על דרך נכונה ולא על דרך אמת, ועל כן אמרו חכמים ע"ה (6נות פ"ב) אין בור יראה חסא ולא עם הארץ חסיד כאשר בארנו, וכל מי שיאמר בעם הארץ שהוא חסיד הוא מכזיב החכמים שגורו בענין זה גזירה נחתכת, והוא מכזיב השכל כמו כן, ועל כן תמצא הצווי בכל התורה ולמדתו עשיתם, מביא החכמה קודם המעשה שבחכמה יגיע האדם למעשה, והמעשה לא יגיע בו אל החכמה, והוא מה שאמרו ע"ה (קדושין פ"ב 97 מ) שהתלמוד מביא לדי מעשה, ונשאר בכאן שאלה אחת והוא שיוכל אדם לומר אתם כבר אמרתם שהחכמה האלוהית לא המציאה דבר לדיק אלא לענין, וכי כל היצורים שבתורת גלגל הירח הנכבד מהם הוא האדם, ותכלית היות האדם לצייר לנפשו המושכלות, ואם כן מדוע המציא הקב"ה כל האמתים אשר לא יציירו מושכל לנפשם, ואנו רואים שרוב בני אדם ערומים מן הערמה ורקים מן החכמה מבקשים התאוה, ושהאיש החכם המואס בעולם הוא יחיד בין רבים, לא ימצא אלא אחד בדור כהדורות, התשובה על זה שהאנשים ההם נמצאו לשתי סבות, האחת להיותם משמשים לאחד ההוא, שאילו יהיו כל בני אדם מבקשים חכמה ופילוסופים, נשחת תקון העולם ואבד מין בעלי חיים מן העולם בימים מועטים, מפני שהאדם חסר מאד ויצטרך לדברים רבים והיה נצרך ללבוש הדרושה והקצירה ולדוש ולטחון ולצפון ולתקן כלים למלאכות האלה כדי להשלים בהן תקן מזונו, וכן יהיה צורך ללמוד המורה והאריגה כדי לארוג מה שילבש וללמוד בנין לבנות מקום להסתר שם, ולעשות כלים לכל אלו המלאכות, ואין בחיי מתושלת מה שיספיק ללמוד אלו המלאכות שהאדם מצטרך במחיתו לכולם צורך מוכרח, ומתי יהיה מוצא פנאי ללמוד ולקנות חכמה, על כן נמצאו שאר בני אדם לתקן אלו המעשים הצריכים אליהם במדינה כדי שימצא החכם צרכו מוזון ותתישב הארץ ותהיה החכמה מציאה, ומה טוב אמר האומר לולי המשתענים נשאר העולם חרב, שאין בעולם שגשון דומה לשגשון האדם, שהוא חלוש הגפש ודל הרכבה והוא נוסע מתחלת הגליל השני משבעה גלילות הישוב עד סוף הששי, והוא עובר ימים בזמן החורף, והולך בארץ תלאכות בזמן החורב והקיץ ומסתכן בנפשו לחיות

(*) כד"ה בפנימיות. השרדה

הקדמה לחרמב' מסדר זרעים

ה

להשכיל די שבל כל גאון וגאון מדבריו ומפירושו. וכאשר הגיע הזמן אלינו הלכנו על הבנה שמצאנו החולפים מן ההקרה והדרישה והשתדלות כפי היכולת כדי לקבל במה שנקוה להועיל בו שכן מאת הבורא. וקבצתי כל אשר בא לידי מפירושי ארוני אבי ז"ל וזולתו עד רבינו יוסף הלוי כי לב האיש הוא בתלמוד מבעית למו שישתכל בדבריו ועומק שכלו בעיון עד אשר כמעט נאמר בו וכמותו לא היה לפניו מלך במנהגו ודרכו. ואספתי גם כן מה שמצאתי לו מן ההלכות בפירושו לנפשו ומה שנראה לי אני כמו כן מן הפירושים כפי חולש יכולתנו ומה שלמדנו מן החכמה וחברתי פירוש בתלמוד סדרי מועד ונשים ונויקן. לבר מארבע מסכתות אני חושב עתה בהם לחבר אותם ועוד לא מצאתי פנאי לדבר בהם. וחברתי כמו כן פירוש חולין לרוב הצורך אליו וזה הוא עסקנו אשר היינו עוסקים עם רוב הדרישה לכל מה שדרשנו. ואחר כן ראיתי לחבר במשנה חבור שיש צורך גדול אליו על הענין שאבאר בסוף דברי זה :

ואשר קראני לחבר זה החבור הוא אשר ראיתי התלמוד שהוא עושה במשנה דבר שאי אפשר להשיגו בסברא לעולם שהוא מבא עקרם וימאר כי זו המשנה העירה על ענין כך וכך. או שזאת המשנה סתרה מלים ותיקון דבריה ראו להיות כך או שזאת המשנה היא לפלוגי ודעתו כך. ועוד שהוא מוסף במיליה ומחסר מהם ויגלה מעמיה. וראיתי כשיהיה עשוי זה החבור על הענין אשר אבאר על כל המשנה יהיו בו ד' תועלות גדולות. האחת שאנו מלמדים פירוש המשנה על נכון ובאור מליה שאילו שאלה לנדול שבגאונים בעד פירוש הלכה מן המשנה לא יכול לומר בה דבר אלא אם ידע על פה התלמוד ההלכה היא או יאמר לך אראה מה שיש בה מן הדברים בתלמוד ואין ביכולת אדם לדעת על פה על התלמוד וכל שכן בהיות הלכה אחת מן המשנה מפורשת בארבעה עלים וחמשה כי יבא דבר על דבר ומענות. וקושיות ותשובות עד שלא ידע לבחור הברור מפירוש המשנה היא אלא אדם בקי בעיון. והנה מה יעשה בתלכה אחת כי לא ישלם פירושה ופסקי הדין בה אלא משתי מסכתות או שלשה. והתועלת השנית הם הפסקים שאומר לך בפירוש כל הלכה על דעת מי נפסקה ההלכה. והתועלת השלישית להיות כמבוא לכל המתחיל בעיון החכמה ויקבץ לו ממנו דרך בדיקת הדבור ובאורו ויהיה אז כמי שכלל בדעתו כל התלמוד ויהיה לו לעור גדול בכל התלמוד. והתועלת הרביעית שיהיה למזכרת למי שקרא וידע ויהיה כל מה שקרא נצב בין עיניו תמיד ותהיה משנתו ותלמודו סדורה על פיו. וכאשר ציירתי לנפשי הענינים האלה נעתי חצני לחבר אשר יומתי לעשות. ועניני בזה החבור פירוש המשנה כמו שפי' התלמוד ואני בוחר הפירושים האמתיים וכרחיק הפירושים אשר נראה שהם נדחים בתלמוד. ואגלה העלות והמעמם אשר בשבילם נפלה המחלוקת בין החולקים בקצת המחלוקת. ועל דעת מי ההלכה כפי אשר יתבאר בתלמוד. ואשומר בכל הענין שהוא לקצר הכחות כדי שלא ישתבש לקורא שאין פירושו לבונן האבנים אבל לבונן מי שיש לו לב להבין. וראיתי שיהיה סדור חבורי על המנהג שנהגו כל המפרשים והוא שאכתוב דברי המשנה עד סוף ההלכה אחרי כן אדבר על פירוש ההלכה והיה כפי אשר יעדנו וערכנו ואחר כן אקח ההלכה שניה כמו כן עד סוף המשנה וכל הלכה שתהיה ידועה ומבוארת אכתבנה ולא נצטרך לדבר בה. ודע שכל מקום שהם חולקים ב"ש וב"ה הלכה כב"ה אלא בדברים ידועים שהלכה כב"ש ובהלכות שהם בלבד אומר לך כשאפרשם הלכה כב"ש. וכן כל משנה סתם שאין מחלוקת בה תהיה הלכה כפי שהיא אומרת אלא פעם אחת בין רבים. ובאותם ההלכות הורות אומר לך עזה הסתם כרבים ואינה הלכה. אבל שאר המחלוקת לא נצריכך בהם להדיבות מהשבה אבל מיד אומר לך הלכה על דעת מי היא ואפילו יהיו יחיד ורבים אומר לך הלכה כרבים. והאל יורנו לנכח האמת וירחיקנו מהפכו בעזרתו אל רם ונשא :

וראיתי להביא פרקים עשרה קודם שאתחיל לפרש והם באמונת האל אין בהם תועלת גדולה כנגד הענין שאנו עוסקים בו ייטב לעמוד עליהם למי שירצה להיות שלם במשנה: הפרק הראשון במנין החכמים הנזכרים במשנה ונקראו ההלכות על שמם. הפרק השני במנין החכמים הנזכרים במשנה בשביל מעשה שהיתה בזמן אחד או למסר שלמדו ממנו או דרש שאמר. הפרק השלישי להודיע מה שנתפרסם מיחס חכמי המשנה. הפרק הרביעי בחכמים שיהיו בדור אחד והדורות שהשיגו קצת החכמים לקצתם. הפרק החמישי בביתו שם התלמוד והרב מהם כפי אשר נתפרסם. הפרק השישי בהודעת שמותם המתוקמים ולהוסיף בידיעתם: הפרק השביעי בזכרון מעלתם כפי שעשה המתבר. הפרק השמיני לראיות ולמצאות ולאנשים ולמשפחות. הפרק התשיעי באנשים שנפלה ביניהם מחלוקת ברוב דבריהם. הפרק העשירי בחלוקת הלכותיהם ברוב או במעוט :

הפרק הראשון במנין החכמים הנזכרים במשנה ונקראו ההלכות בשמותם. כבר אכרנו בפתיחת דברינו שמתברר המשנה קצר דבריו בספור שמות האנשים המקובלים לחלל משמעון הצדיק ורעיו ורקבלה כלה תורת לשמעון ומנין אלו האנשים אשר בשמם נכתבו כל הדינים והקושיות והתקנות והגזירות בכל המשנה אחד והשנים

השדה ולרמשים כדי שירותי דינים. כשיקבץ כלום מן החובים שמכר בהם (כח) נפשותיו השלש ויהיה לו מהם חלק יתחיל לחלק אותם על אומנים לבנות לו יסוד על סבור הארץ בסוד ואבנים כדי להקים עליו קיר שיעמוד שנים רבות. והוא ידע שלא נשאר משנות חייו מה שיוכל בהם לבלות בנגן עשוי מן הנמא. היש שמות ושגנון כזה. וכן כל תענוגי העולם הם הוללות וכבוד נמור אבל הם סבה לישב העולם. ועל כן קראו החכמים ע"ה מי שאין לו חכמה עם הארץ כלומר לא נמצאו כי אם לישב הארץ לפיכך הם מוחסים שמם לארץ. ואם יאמר איש שהרי אנו רואין שומת וכסיל והוא שוקט בעולם לא ייגע בה ואחרים עובדים אותו ומתעסקים בעסקיו ואפשר שיהיה המשתמש בעסקיו איש חכם ונכון. ואין הדבר כאשר יחשוב שבנותה הכסיל הוא כמו כן עובד ומכין הטוב ההוא לאיש אשר הפך הבורא לתרו לו. שאע"פ שהוא נת ברוב ממנו או רכושו יצוה לעבדיו לבנות ארמון כליל ויפי ולנסוע כרם חשוב כמו שיעשו המלכים וכל הרומה להם ואפשר שיהיה הארמון ההוא מוזמן לאיש חסיד יבוא מאחרית הימים ויחסה יום אחד בצל קר מן הקירות והם ויהיה לו סבה להנצל במות כמו שאמר (איוב כו) יבין וצדיק ילבוש. או יקחו מן הכרם ההוא כוס יין יום א' לעשות ממנו צדי הנקרא תריאקה וימלט בו מן המות איש תמים ושלם אשר נשכו האפעה. וכן מנהג הקב"ה והחכמה אשר העביר בה הטבע עצות מרחוק אמונה אומן. וזה הענין ביארוהו החכמים ע"ה (נדרת 79 נח) אמרו כי בן זומא היה עומד על הר הבית והיה רואה ישראל העולים לחוג ואומר ברוך שברא כל אלה לשרתני. כי היה ע"ה יחיד בדורו. והסבה השנית במציאות מי שאין בו חכמה מפני שאנשי החכמה הם מעטים וזה הדבר נתייב בדרך החכמה האלהית ואין לומר באשר הייבה החכמה הראשונה מרוע היה כך. כמו שאין לשאלו למה היו הגלגלים תשעה וכוכבי לכת שבעה והיסודות ארבעה. שאלו כלם והנהגתם מנהגיהם נתייבו להיות כך במציאה הראשונה. והנה חכמים ע"ה כבר ביארו זה. ואמר ר' שמעון בן יוחאי על אנשי דורו ואע"פ שהיו נכבדים רובם (סוכה 97 מה) ראיתי בני עליה והם מועטים אם שנים הם אני וכני הם. ועל כן נבראו ההמון לעשות חברה לחכמים שלא ישארו שוממים. ואולי תחשוב שזאת התועלת קמנה אבל היא צריכה וראוי יותר מן הראשונה. שהרי הקב"ה העמיד הרשעים בארץ ישראל כדי לעשות להם חברה ולהסיר שממם נפשות החסידים הוא מה שנאמר (שמות כג) לא אגרשנו מפניך בשנה אחת מן תהיה הארץ שבתה. וזה ענין פירוש החכמים ג"כ ואמרו (נדרת 6"א 197) כמי כי זה כל האדם כל העולם (כולו) לא נברא אלא לצוות לזה פירוש החסיד עצבו ושממון ויחידותו. וא"כ נתבאר מכל אשר אמרנו שהכונה בבריאת כל מה שיש בתוך העולם היתה והנפסד אינו אלא איש שלם כולל החכמה והמעשה כמו שאמרנו. וכשתתבונן ותלמד מדבריהם ע"ה אלו שני הענינים ר"ל החכמה והמעשה מאשר בארוהו ודמוהו תדע כי על נכון אמרו שאין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה. וכבר יצאנו מהענין שהיינו מתעסקים בו. אבל הבאתי אלו הדברים מפני שהם מיפסם האמונה ומעוררים על בקשת החכמה ואינם נקלים לפי מה שאני רואה. והנה חזר לעניני :

ובשהשלים רב אשר לחבר חבור התלמוד על מה שהוא עליו היה הפלגת חבורו ועוצם תועלתו לעד נאמן עליו די רוח אלהין קדישין ביה. ומה שנמצא מחבור רב אשר בתלמוד הם המש ומשלים מסכתות. ולא מצאנו לו דבר בסדר זרעים אלא ברכות בלבד. ולא במסכת שקלים מסדר מועד. ולא על מסכת עדיות ולא מסכת אבות מסדר נויקן. ולא מסכת מדות ומסכת קנים מסדר קדשים. ולא מצאנו לו דבר ג"כ בסדר פהרות אלא במסכת גדה בלבד. אחר כן נפטר רב איש אחר שנמר התלמוד כאשר זכרנו בבבל. וכן עשו חכמי ארץ ישראל מה שעשה רב איש וכתבו התלמוד הירושלמי. והמחברו הוא רבי יוחנן. ונמצא מן הירושלמי חמשה סדרים שלמים. אבל סדר טהרות לא נמצא לו תלמוד בשום ענין לא בבבל ולא ירושלמי אלא מסכת גדה כמו שזכרנו. אבל יכול אדם לפרש הסדר ההוא אחר גיעה רבה ועמל גדול ושימיעוהו ההוספתא והברייתות וילקט ההלכות הבאות על ענינו בכל התלמוד ויציא בשכלו העקרים של מסכתות ועניניהם מן ההלכות ההם. כפי שתראה בשנפרש הסדר ההוא בע"ה. וכשתמו כל החכמים ע"ה שאחרון מהם היה בינא ורב איש והתלמוד כבר נגמר וכל אשר קם אחריו היתה תכלית כונתו וכל מאוד להבין דבריהם שכתבו בלבד עליו. אין להוסיף וממנו אין לגרוע. וחבורו וגאונים פירושים רבים אבל לא חסיון אחד מהם להשלים פירוש כל התלמוד לפי דעתנו. ויש מהם מי שמנעו קיצר ימי חייו. ומהם מי שמנעו עסקי בני אדם בדיניהם. וחברו כמו כן חבורים בהלכות פסוקות מהם בלשון ערב ומהם בלשון הקודש. כגון הלכות גדולות והלכות קטנות והלכות פסוקות הלכות רב אחא משבחה וזולתם. וההלכות אשר עשה הרב הגדול רבינו יצחק ז"ל הספיקו בעד כל החבורים ההם מפני שהם כוללות לכל תועלת הפסקים והדינים שצריך אליהם בזמננו זה ר"ל זמן הגלות. ובאר שם כל המעיות אשר נמצאו לאשר היו לפניו בפסקיו ואין תפישה עליו בהם אלא בהלכות מועטות לא יגיעו עד עשר בשום פנים. אבל הפירושים המצויים לכל הגאונים יתרום יתרון כל אחד כפי יתרון שכל בעליהם והאיש הנבון המעיין בתלמוד יכול

